

Laurea ammattikorkeakoulu
Laurea Tikkurila

”IHANAA KUN ON TAITEILIJÄ TÄSSÄ.”
ACTIVE ART PILOTTI 3:N VAIKUTUKSET SENIORIIN OHJAAJAN HA-
VAINTOJEN PERUSTEELLA

Mia Hauta-aho
Sosiaaliala
Opinnäytetyö
Elokuu 2010

Mia Hauta-aho

”Ihanaa kun on taiteilija tässä.”

Active art pilotti 3:n vaikutukset senioriin ohjaajan havaintojen perusteella.

Vuosi

2010

Sivumäärä

52

Vuodesta 2007 lähtien Tikkurilan Laurean ammattikorkeakoulu on tehnyt yhteistyötä Vantaan kaupungin kanssa, tarkoituksena tuoda sosiokulttuurisia menetelmiä varsinkin kuvataidetta ikääntyvälle väestölle palvelutaloissa ja päivätoimintakeskuksissa. Laurean ammattikorkeakoulun lehtorit ovat tutustuneet japanilaisen yliopiston kehittämään menetelmään nimeltä Clinical art, jossa on huomattu kuvataiteen tekemisen positiivinen vaikutus muistisairauksia sairastavien senioreiden elämään. Tikkurilan Laureassa on tähän asti käytetty menetelmästä nimeä Active art.

Nykyisin Active art tunnetaan nimellä Kohtaamistaide®, mikä kuvastaa työmenetelmän yhtä perusideaa. Kuvataidetyöskentely tapahtuu pienissä ryhmissä 8-10 kertaa ja se tuo niin seniorit kuin ohjaajat yhteen. Kohtaamistaiteen® ohjaajakoulutusta on ollut tähän mennessä kolme, joista jokaisesta on tehnyt jonkinlainen tutkielma. Aikaisemmat tutkielmat ovat käsitelleet Kohtaamistaiteen® tuomista lähemmäksi verkostoitumisen merkeissä, Kohtaamistaidetta® omaisille ja puolisoille sekä Kohtaamistaiteen® vaikutuksia on tutkittu. Minun opinäytetyöni tarkoitus on tuoda esille edelleen miten Active art vaikuttaa senioreihin.

Opinnäytetyössäni teoriaosuudessa selviää tärkeät teoriataustat Active art:iin liittyen ja tutkimuksessa olen selvittänyt miten seniorit ovat reagoineet taidetyöskentelyyn ohjaajan huomioon sekä miten ohjaajat ovat nostaneet esille seniorin tunteita Active art työskentelyn aikana. Opinnäytetyössäni korostuu sosiokulttuuristen menetelmien tärkeys osana seniorin arkea tuomalla esille Active art työskentelyn herättämät tunteet, ajatukset ja mielipiteet senioreissa, joita ryhmänvetäjät ovat havainnoineet työskentelyn aikana. Active art on herättänyt senioreissa erilaisia tunteita, on muisteltu nuoruutta ja lapsuutta, mietitty nykyaikaa, pohdittu omaa elettyä elämää sekä tutustuttu toisten ryhmäläisten elettyihin elämiin. Seniorit ovat saaneet Active art:sta paljon uutta, niin positiivista kuin rakentavaa tunnetta, ja on selkeätä huomata kuinka taidetyöskentely on ollut hyväksi heille.

Avainsanat: sosiokulttuurinen vanhustyö, sosiokulttuuriset menetelmät, vanhuus, Active art, Kohtaamistaide®

Mia Hauta-aho

”Ihanaa kun on taiteilija tässä.”

Effects of Active art pilot 3 to elderly people from group instructor´s notes.

Year	2010	Pages	52
------	------	-------	----

Since 2007 Tikkurila Laurea University has collaborated with the City of Vantaa, designed to bring socio-cultural methods especially the visual arts for older people in service houses and daycare centers. Lectures from Laurea University has been familiar to the Japanese University of developed method called Clinical art, which have given positive effect of art method to elder people who suffers from a memory illness. Tikkurila Laurea has been using the name of that method Active art since today.

Nowadays Active art is called Encounter art® which at the same time reflects work methods basics idea. Art method work takes a place in a small croup 8 to 10 times and it brings elderly people and directors together. An Encounter arts® has been since today tree times and each of those times there has been done some kind of research. Previous studies has been about things like bringing Active art closer to by trough networking, Active art to relation and to spouse and Active art effect has been searched. In my thesis I bring further raised how Active art has been effecting to elder people.

In theory part of my thesis you find out facts that are important to Active art and in research I have find out what signs directors has find out when elderly people has been reactive to art working and how directors has been put up elder peoples feelings in during the art act. This thesis show how social culture methods are important to elder people’s life by being part of every day living by bringing out Active art weaking up feelings, thoughts and opinions of elder people that croup leaders has observing by during the act. Active art has clearly woken up in elder people different kind of feelings, childhood and adolescence has been memorized, this day has been thought out, elder own life has been discussed and also getting to know other croup members life’s. Elder people has get from Active art much new positive and constructive feelings and it is clear to noticed that art method is good to them.

Keywords: socio-culture elder work, socio-culture methods, old age, Active art, Encounter art®

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Taidetyöskentelyä senioreille.....	7
2.1	Sosiokulttuurinen vanhustyö	7
2.1.1	Gerontologinen vanhustyö	10
2.1.2	Sosiokulttuuriset menetelmät ja innostava vanhuus	11
2.1.3	Seniori asiakkaana	13
2.2	Aikaisempia tutkimuksia	16
2.3	Taidetyöskentelyn vaikutukset senioriin	18
2.4	Active art:n rakenne.....	19
2.5	Active art-projektin pilotti 3.....	20
2.6	Seniorit ja taidetyöskentely.....	21
3	Aikaisemmat Active art opinnäytetyötutkimukset	24
4	Opinnäytetyön tutkimuksen tarkoitus	26
4.1	Tutkimusmenetelmän valinta ja analyysi tapa.....	27
4.2	Opinnäytetyön tutkimuksen tavoite	28
4.3	Tutkimuksen aineisto	28
4.4	Tutkielman toteutus ja aineiston analyysi.....	29
5	Tutkimuksen tulokset	32
5.1	Senioreiden kommentit	32
5.2	Ohjaajien havainnot	36
5.3	Osallistujien havainnointi-lomake.....	38
5.4	Yhteenveto tuloksista	39
5.4.1	Seniori ja menneisyys sekä oman elämän tutkiminen.....	40
5.4.2	Taidetyöskentely kasvattaa senioria	40
5.4.3	Seniorin kehitys psyykkisesti, fyysisesti ja sosiaalisesti Active art:ssa	41
5.4.4	Active art-taidetyöskentelyn toimivuus seniorilla	42
6	Pohdinta	43
6.1	Oma pohdintani.....	45
	Lähteet	47
	Liitteet.....	50
	Liite 1 Aineiston käsittelyn esimerkki	50
	Liite 2 Active art-lomakkeet	51

1 Johdanto

Kiinnostuin taiteesta senioreiden kanssa työelämässä kohtaamissani tilanteissa ja aloin silloin jo miettiä miten seniorit eri-ikäisinä kokevat taiteen tekemisen. Toisille selkeästi taiteen tekeminen on helpompaa kuin toisille. Itse olen aina ajatellut taiteen olevan hyvästä, Leonie Hohenthal-Antin (Kutkuttavaa taidetta 2006) puhuikin taiteen parantavista vaikutuksista ikäihmisillä ja kuinka taide voi auttaa masennukseen tai peräti neurooseihin. Luovuus ja taide eivät katso ikää ja sukupuolta, se sopii kaiken ikäisille (Hohenthal-Antin 2006:38).

Vanhuus on aina mielenkiintoinen aihe, jota mielelläni tutkin, mietin ja tarkkailen. Leena Kurki kertookin kirjassaan kuinka seniorilla on vanhuuteen oma asennoituminen ja siinä eletään erilaisia vaiheita kuten hyljeksintä ja osallistumisvaihe (Kurki 2007:80). Siksi on haaste työskennellä senioreiden kanssa, koska on tietyllä tapaa osattava olla innostava ja siksi voi hyvin käyttää sosiokulttuurista innostamista osana vanhustyötä. Sosiokulttuurin innostaminen on vanha tapa, joka on lähtöisin Ranskasta kun sodan runtelemaa yhteiskuntaa pyrittiin nostattamaan uudelleen tuotteliaaksi yhteiskunnaksi (Kurki 2007:69).

Opinnäytetyössäni päätutkimuskysymyksenäni on seniorin työskentely Active art:ssa ohjaajan havaintojen perusteella. Tämän kysymyksen alla pohdin millaisilla tavoilla seniori on osana Active art-ryhmää ja minkälaisin elein ja sanoin ohjaajille välittyä seniorin taidetyöskentelyn tuomat tunteet ja ajatukset. Opinnäytetyössäni eri-ikäisiä ikäihmisiä puhuttelen nimellä seniori yhdenmukaisuuden ja helppo lukuisuuden takia. Senioriksi kutsutaan ihmistä, joka on työelämän ulkopuolella, mutta sen ei tarvitse merkitä toivottomuutta tai tylsää, joutilasta elämää (Krons 2003:14.)

Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus, jossa tutkimuskysymyksinä on 1. Millaisilla tavoilla seniori on osana Active art-ryhmää ohjaajan huomiosta ja 2. Minkälaisilla eleillä ja sanoilla seniorit välittävät ohjaajille Active art taidetyöskentelyn tuomia tunteita ja ajatuksia. Opinnäytetyössäni nostan esille miten seniorit ovat kokeneet Active art:n ja sosiokulttuuristen menetelmien käytön. Opinnäytetyössäni senioreiden tunteita ja ajatuksia tuo esille ryhmäohjaajat, jotka ovat kirjoittaneet havaintojaan senioreista.

Ennen tutkimusta, pohjustan teoriolla aihetta. Teoriaosuus käsittelee vanhussosiaalityön vaiheita ja alkua sekä seniorityön eri muotoja, vanhuutta ja sen eri vaiheita sekä mitä on olla seniori ja mitä on sosiokulttuuriset menetelmät sekä senioreiden taidetyöskentelyä. Ennen tutkimusta ja tutkimustuloksia teoriaosuus käsittelee myös aikaisempia taidetutkimuksia senioreille, Active art:n aikaisemmat opinnäytetyö tutkimukset sekä Active art:n rakenteen ja pilotti 3:n. Opinnäytetyön tutkimusosiossa on tietoa tutkimuksesta, sen eri vaiheista sekä tuloksista. Opinnäytetyön lopussa on pohdintaa työstä ja työn tekemisestä.

2 Taidetyöskentelyä senioreille

Kohtaamistaide® on Japanissa kehitetty kuntoutus ja hoitomuoto, jossa työmuotona on taide-työskentely. Taidetyöskentely on tarkoitettu muistisairaille senioreille ja työskentelyn tarkoituksena on kehittää muistisairautta sairastavalle ikäihmiselle onnistumisen ja mielihyvän tunnetta. Active art on lähtöisin Japanilaisesta yliopistosta Tohoku Fukushi University, jossa siitä käytetään nimeä Clinical art. Laurea ammattikorkeakoulu on käyttänyt nimeä Active art-ohjaajakoulutus, kunnes vuonna 2010 nimi vaihdettiin ja rekisteröitiin Kohtaamistaiteeksi®. (Ahos & Pusa 2009 B.) Käytän opinnäytetyössäni taidetyöskentelystä senioreille nimeä Active art, koska opinnäytetyöni on tutkimus Active art pilotti 3:n aineistoa hyödyntäen.

Laurea-ammattikorkeakoulu yhdessä Vantaan kaupungin kanssa aloitti vuonna 2007 ensimmäisen ohjaajakoulutuksen. Koulutuksen tarkoitus on kouluttaa Vantaan kaupungin päivätoiminta ja palvelutalojen työntekijöitä sekä Laurea opiskelijoita ohjaajiksi taidetyöskentelyyn Clinical artin tavoin. (Ahos & Pusa 2009 B.) Elämä koostuu paljolti pienistä arkisista asioista kuten kaupassa käynti, lastenhoito, kuntoilu, perhe, työ ja harrastukset (Pietikäinen toim. Karisto 1997:73) ja siksi onkin tärkeätä ehkäistä seniorin tylsistymistä ja yksinäistymistä, johon Kohtaamistaide® on hyvä apu. (Ahos & Pusa 2009 B.)

Active art-työskentely ei tarvitse aikaisempaa taiteen tekemisen osaamista ohjaajalta sekä seniorilta eikä Active art:n tarkoituksena ole tehdä senioreista taiteilijoita vaan tuoda seniorin mieltä ja mielialaa esille, estää syrjäytyminen ja yksinäisyys. Active art toteutuu 8-10 henkilön ryhmässä kerran viikossa noin 10 viikon ajan eikä tässä ajassa ryhmän koko muutu tai ryhmäläiset eivät vaihdu. Poikkeus tapauksina on jonkin ryhmäläisen lopettaminen, mutta tilalle ei oteta uutta senioria. Tämän avulla luodaan Active art-taidetyöskentelystä jatkuva ja yhtenäinen sekä saadaan aikaan luotettava ilmapiiri aikaiseksi. (Ahos & Pusa 2009 B.)

2.1 Sosiokulttuurinen vanhustyö

Sinikka Hakonen toteaa artikkelissaan Ikäideat ikäkäytäntöjen työkaluiksi, että sosiokulttuurisuus voidaan määritellä sellaisena sosiaalisena kontekstina, joka sidostaa vuorovaikutukseen yhteyteen ikääntyvän ihmisen elämänsä ja elämänhistorian sekä ikääntymisen paikat ja yhteiskunnan. (Hakonen toim. Suomi & Hakonen 2008:33.) Seniorin elämänsä ja yhteiskunnan historiallinen aika ja kulttuuri muodostavat siten monisäkeisen toisiinsa kytkeytyvien asioiden kokonaisuuden. Sosiaalisessa kontekstissa suuntaudutaan seniorin voimavaroihin, kokemuksiin, ikääntymisen paikkoihin ja erilaisiin tapoihin ymmärtää ikääntymistä. Erityisyys ikäihmisiä kohtaa kohdistuu merkityskokonaisuuteen, jossa seniorit nähdään aktiivisina toimijoina. (Marin & Hakonen 2003:33.)

Senioriteetin kontekstiin liittyy erilaiset ikäkäsitykset, tieto ikääntymisen moniulotteisuudesta ja se, miten ikätiedon kokonaisuus näkyy yhteiskunnassa ja miten se vaikuttaa seniorin elämäntilanteeseen. Sosiokulttuurisuus sisältää myös toiminnan, joka korostaa yksilöllisten ja sosiaalisten prosessien vuorovaikutuksellisuutta ja kulttuurista rakentumista ja uusintaa, vahvistaa sekä yksilöllistä että yhteisöllisiä voimavaroja. Toiminnalliseen ja vuorovaikutukselliseen ulottuvuuteen liittyy julkisen sektorin vastuu ja sitoutuminen ikäpolitiikkaan. Ikäpolitiikkaa voidaan toisella nimellä kutsua seniorielämän politiikaksi, mikä sisältää hyvän elämän edellytysten luomisen tukemalla ikääntyviä kansalaisia heidän elämänsuunnitelmiaan, vaihtoehtojen ja uusien valintojen mahdollistaminen elämäntilanteen eri vaiheissa sekä vastuun ottaminen ikääntyvien syrjäytymisriskeistä. (Hakonen toim. Suomi & Hakonen 2008:34.)

Vanhussosiaalityö toimii osana vanhuspolitiikkaa ja on osana sosiaalipoliittista makrorakennetta, jossa pyritään laajemmassa mittakaavassa tyydyttämään senioriväestön asumis-, palvelu-, terveys- ja sosiaaliturvatarpeita. Syvemällä mikrotasolla vanhussosiaalityössä hoidetaan yksittäisten senioreiden vaikeita elämäntilanteita ja katkeamakohtia. Vanhussosiaalityö on hyvinvointivaltion, sosiaalipoliittikan ja vanhuspolitiikan konkreettista ammatillistamista. Vanhusten parissa tehtävästä sosiaalihuoltolain mukaisesta työstä voidaan käyttää käsitettä gerontologinen sosiaalityö eli vanhussosiaalityö ja gerontologinen sosiaalipalvelutyö. Senioreiden parissa tehtävässä työssä tärkeimmäksi tekijäksi on noussut seniorin ja työntekijän välinen vuorovaikutussuhde ja yhteistyö sosiaalityön kuvasta riippumatta. Vanhussosiaalityö vaatii sitä tekevältä kykyä itsenäiseen päätöksen tekoon ja palvelujen tuottamiseen sekä järjestämiseen liittyvien suurten tietomäärien hallintaan. (Salonen 2002:42-47.)

Sosiokulttuurisessa vanhustyössä seniorin fyysisiä voimavaroja ovat terveydentilaan, voimavaroihin ja biologiseen ikään koskevat seikat ja ehkäisevässä työssä näitä seniorin voimavaroja ja terveyttä ylläpidetään yhteisöllisesti kohdentamalla ehkäisevän terveystieteellisen ja terveyden edistäminen jo seniori-ikäisiin, koska varhain annettu tuki myöhentää seniorin vaativimpien palvelujen tarvetta. Yksinäisyyden kokeminen, suhtautuminen omaan ikääntymiseen, elämän tarkoituksellisuus, mieliala ja suuntautuminen vanhuuteen liittyvät seniorin psyykkisiin voimavaroihin. Ennalta ehkäisevässä työssä seniorien psyykkisiä voimavaroja kohtaan on ottaa huomioon yksilön ja yhteiskunnan ikääntymiselle antamat merkitykset, jotka ovat sidonnaisia aikaan ja paikkaan ja jotka vaikuttavat senioreiden omiin ikääntymiskokemuksiin. Sosiaaliset voimavarat jäävät helposti fyysisten voimavarojen varjoon, mutta siitä huolimatta tätä voimavaraa ei tulisi sivuuttaa. Sosiaalisissa voimavaroissa seniori tuntee kuuluvansa johonkin ja on osana yhteisöä jäsenenä sekä osallistuu ikääntyvän kannalta merkitykselliseen toimintaan. Seniorille on tärkeitä omistaa mielekäs sosiaalinen verkosto, josta hän voi saada tukea ja antaa sitä myös toisille. Fyysisten ja psyykkisten voimavarojen lisäksi seniorin elämän mielekkyyteen vaikuttaa myös seniorin kollektiiviset voimavarat, joita ovat seniorin saama eläke, omistaminen, säästäminen, kuluttaminen, sijoittaminen, verojen maksaminen,

perintöjen jättäminen ja hoivahenkilöstön työllistäminen. Kollektiivisiin resursseihin sisältyy taloudellista sekä inhimillistä osaamista, osallisuuteen ja vaikuttamiseen kiinnittyvää pää-omaa. (Hakonen toim. Suomi & Hakonen 2008:121-130.)

Tänä päivänä on tärkeätä ymmärtää seniorit kulttuurisina toimijoina eikä pelkästään kulttuurin kuluttajina ja vastaanottajina. Sosiaaliset verkoston ja kohtaamispaikat antavat mahdollisuuden sellaiseen toimintaan, joka rikastuttaa elämää, antaa elämästä elämisen arvoisen ja kiinnittää yhteisöön. Tällaiseksi toiminnaksi voi luokitella erilainen ajan hyötykäyttö, harrastus- ja virkistystoiminta sekä taide- ja kulttuuritoiminta. Nämä toiminnat aktivoivat tunteita, vuorovaikutusta ja kokemusten jakamista. Seniorin on tärkeätä vahvistaa omaa identiteettiään, itseyttä ja suunnata omaa kasvua ja kehitystä, ja tällaisia myönteisiä kokemuksia seniori voi saada omasta osaamisestaan ja pätevyydestään. (Hakonen toim. Suomi & Hakonen 2008:141-142.)

Taide- ja kulttuuritoiminta luokitellaan senioreiden aktiviteeteista kaikista intensiivisimmäksi ja tavoitteellisimmäksi, koska *”se antaa roolin kulttuurisen tuottajana ja tuottaa sekä yksilökohtaista että yhteisöllisiä voimavaroja.”* Taide- ja kulttuuri on yksilöllisen lisäksi yhteisössä tuotettua, toisten ihmisten kanssa jaettua ja yhteisö voi muodostaa niille toiminta-areenan, se voi olla myös keino yhdistää eri sukupolvien vuorovaikutusta ja on siten pääoman tuottamisen muoto. Yhteisöllinen taide- ja kulttuuritoiminta antaa vertaistukea, yhteisöllistää ja kehittää vuorovaikutustaitoja. (Hakonen toim. Suomi & Hakonen 2008:142-145.)

Elämysten ja kokemusten lisäksi taide antaa sosiaalista yhdessä oloa, paremmaksi koettua terveyttä ja viihtyisyyttä ympäristöön. Erilainen taide- ja kulttuuritoiminta on mahdollista toteuttaa niin erilaisissa hoitolaitoksissa kuin kotihoidoissa ja se antaa seniorille luomisen vapautta, tarvetta tehdä kulttuurisia valintoja ja virittää elämänsä parempaan suuntaan, yhteistyöhön ja harmoniaan itsensä sekä ympäristön kanssa. Kuitenkin on hyvä muistaa, että taide-elämykset pitää sovittaa aina omaan kulttuuristaan ja kiinnostuksen kohteisiin. Seniorin oman fyysisen kunnon tullessa esille taidetta tehtäessä, on työntekijällä oltava aikaa pysähtyä keskustelemaan syvienkin elämänfilosofisten kysymyksien äärelle. (Liikanen toim. Heimonen & Voutilainen 2004:63-64.)

Sosiokulttuurisessa vanhustyössä on tärkeätä ottaa huomioon senioreiden voimavarat. *”Senioreita voimaannuttava arki ja elämäntapa nojaavat yleiseen hyvinvointiin, jossa moniulotteisiksi ymmärretyt toimintakyky ja voimavarat muodostavat ytimen.”* Seniorin elämä on laadukkaampaa, mitä enemmän hänellä on käytettävissään omia voimavaroja ja kuuluminen johonkin kattaa yksilön ihmissuhteet ja niihin liittyvän sosiaalisen, yhteisöllisen ja fyysisen ympäristön. (Hakonen toim. Suomi & Hakonen 2008:121-122.)

”Taiteen ja kulttuurin synnyttämät arjen elämykset ja esteettisyys ovat useille ihmisille hyvän elämän edellytys ja ehto, toisille se merkitsee mahdollisuutta irrottautua hetkeksi arjesta, potilaan roolista, sairauksista sekä kokea elämyksiä. Joillekin kulttuuritoiminta on rakas harrastus ja joillekin ajanvietettä siinä missä muukin vapaa-ajan kulutustarjonta. Tärkeintä on vapaus ja mahdollisuus valita oma elämysmaailmansa, asuipa omassa kodissa tai hoitolaitoksessa toisten avun varassa.” (Liikanen toim. Heimonen & Voutilainen 2004:65.)

Vaikka seniorilla on monipuolinen ja mielekäs vanhuus edessä, on sosiaalinen tuki ja apu tärkeä elementti, koska sosiaalinen yhteys toisiin ihmisiin on osaltaan minuuden ylläpitämistä myöhäisellä iällä. Sosiaalinen verkosto, jonka ominaisuuksiin kuuluu yhteys identiteettiin, minäkuvaan ja tunne kuulumisesta johonkin, pitää sisällään *sosiaalisen tuen*, joka voi olla aineellista, emotionaalista tai sosiaalista. Kaikkeen edellä mainittuun toimivuuden kannalta on olennaista löytää keinoja luoda luottamusta ihmisten välille rakentamalla sellainen sosiaalinen ympäristö, joka on turvallinen ja jossa on kohtaamisen paikkoja. (Hakonen toim. Suomi & Hakonen 2008:136-141.)

2.1.1 Gerontologinen vanhustyö

Vanhussosiaalityö on lähtöisin Angloamerikkalaisista maista, josta se on alkanut vakiinnuttamaan aikojen saatossa osansa sosiaalityössä. Vanhussosiaalityö on herännyt henkiin 1960- ja 70 lukujen aikana, jolloin sitä on alettu määrätietoisesti kehittää Yhdysvaltojen lisäksi myös Isossa-Britanniassa ja Saksassa. Vähäisenä vanhussosiaalityö säilyi monissa maissa vuoteen 1980 asti, kunnes se alkoi saada merkitystä. Ennen tätä monet sosiaalityöntekijät olivat haluttomia kohtaamaan vanhuksia tai työskentelemään heidän kanssaan. (Koskinen toim. Seppänen, Karisto & Kröger 2007:9, 19-24.)

Suomessa vanhussosiaalityö tuli esille 1980-luvun aikana, jolloin siitä alettiin keskustella kriittisesti. Vuonna 1981 merkittävä tapahtuma vanhussosiaalityön kannalta oli, kun Tampereen yliopisto järjesti täydennyskoulutuksen vanhustenhuollosta ja se oli tarkoitettu vanhainkotien johtajille sekä apulaisjohtajille. Toinen merkittävä tapahtuma on ollut vuonna 1991 kun Helsingin kaupunki järjesti koulutuksen sosiaaliviraston ja terveystieteiden vanhusneuvoston sosiaalityöntekijöille. Vuonna 1999 Lapin yliopistoon perustettiin professuuri, jonka alaksi määriteltiin sosiaaligerontologia ja sosiaalityö. (Koskinen toim. Seppänen ym 2007:28-30.)

Vanhussosiaalityö on kehittynyt paljon 25 vuodessa. Se on hyväksytty sosiaalityön erikoisalakiksi, jolla on omat asiantuntijuutensa sekä erityisyytensä. Kuitenkin on vielä riittävästi aikaa kehittää uusia työmuotoja, joita olisi valmiina kun ikääntyneitä tulee lisää. *”Toivon mukaan vanhussosiaalityö edustaa yhä parempaa asiantuntijuutta moniammatillisissa vanhustyön*

tiimeissä, joilta vanhat ihmiset saavat psykososiaalisiin tarpeisiinsa ja vaikeisiin elämäntilanteisiinsa yhä ammattitaitoisempaa apua.” (Koskinen toim. Seppänen ym 2007:31.)

Gerontologisen sosiaalityön työntekijältä vaaditaan yhä enemmän refleksiivisyyttä, herkkyyttä sekä uudenlaista ammatillista osaamista, koska työn yhteys toimintaympäristöön ja sen ehtoihin on muuttunut yhä monimutkaisemmaksi. Uudenlaisia työskentelymalleja sekä toimintatapoja sosiaalityöntekijät pystyvät luomaan, jos he ymmärtävät, jäsentävät ja arvioivat työtään. (Salonen toim. Seppänen ym 2007: 53-54.)

2.1.2 Sosiokulttuuriset menetelmät ja innostava vanhuus

Vanhetessa ystävien tärkeys korostuu. He auttavat purkamaan stressiä kuuntelemalla ja he saavat yksineläjän liikkeelle kodistaan. Ystävät merkitsevät toimintaa ja tapahtumia, esimerkiksi teatteriin tai taidenäyttelyyn on mukavampi mennä yhdessä kuin yksin. Ystävät myös virkistävät erilaisuudellaan ja aktivoivat erilaisia toimintoja. (Erkinjuntti & Huovinen 2001:34.) Aktiivinen ryhmätoiminta luo uusia suhteita ja sosiaalisia verkostoja, joita seniori tarvitsee jaksakseen arjessa. Helposti seniorilta riistetään osallisuus ja mahdollisuus osallistua fyysiseen aktiivisuuteen. Ajatellaan, että ikääntyessä tulisi olla varovainen, liikkuu huolellisesti ja mielellään vähemmän, välttää painavien tavaroiden kantelua sekä levätä paljon. Tällainen toiminta voi johtaa haasteellisiin seurauksiin senioreiden terveyden kannalta. Monen seniorin kuulo, näkö sekä tunto huononevat heikentyneen verenkierron takia. Liian vähäiset aistimukset johtavat aistimusten virhetulkinnan mahdollisuuteen ja niukat aistivaikutelmat voivat johtaa keskittymisvaikeuksiin, arvostelukyvyyttömyyteen sekä yhteys todellisuuteen voi heiketä. (Aremyr 1992:54-56.)

Sosiokulttuurisia menetelmiä seniori- ja vanhustyössä voidaan jäsentää ja luokitella monella tapaa kuten esimerkiksi tiedeperustaisesti tai sen mukaan, miten työn kohde ja asiakkuus ymmärretään. Asiakastyön kohteena on sekä yksittäinen seniori että yhteisöt. Sosiokulttuurisille työmenetelmille ja niiden valinnoille on olennaista se, että niistä on löydettävissä sosiaalista identiteettiä ja toimintakykyä vahvistavia teemoja kuten mielekäs ja merkityksellinen elämä sekä paikka ja tila että verkostot. Sosiokulttuurisia työmenetelmiä toteuttaessa senioriasiakkaan kehoa, kuntoa ja toimintakykyä tulee mitata erilaisin mittarein, tavoin sekä työmenetelmin, jotta tiedostetaan mikä toimii parhaiten senioriasiakkaan kohdalla. (Suomi toim. Marin & Hakonen 2003:107-108.)

Sosiokulttuurisia työmenetelmiä käytettäessä on hyvä pitää yllä kuntouttavaa työtettä. Varsinkin dementoituneen seniorin kanssa työskenneltäessä, tulisi toimia kuntouttavalla työtetellä. Kuntouttava työote dementoituvien senioreiden parissa tarkoittaa uudenlaista hoito-

tapaa ja - asennetta, jossa korostuvat periaatteet kuten dementoituvan yksilöllisyyden tunnustaminen ja kunnioittaminen, itsenäisyyden tukeminen, jäljellä olevien, heikentyneiden ja menetettyjen toimintakyvyn alueiden ja voimavarojen tunnistaminen sekä huomioon ottaminen ja säilyneiden toimintakyvyn alueiden ja voimavarojen tukeminen ja ylläpito. (Lundgren toim. Heimonen & Voutilainen 1998:13.)

Seniöri ja - vanhustyössä on käytössä oivallisia työmenetelmiä ja osaamista, mutta asiakastyömenetelmien osaaminen edellyttää huolellista paneutumista ja harjoittelua. Yksittäiset työmenetelmät edellyttävät myös aina hoito- ja palvelusuunnitelman mukaista tarkastelua. Sosiokulttuurisia työmenetelmiä on esimerkiksi puhe- ja tunnetyö, muistelutyö, kirjallisuus ja kirjoittaminen, luovat työmenetelmät kuten musiikki, draama ja kuvallinen ilmaisu, perhe- ja sukupolvia ylittävä työ, verkostosuuntautunut työ sekä ympäristön eheyttävä voima. (Suomi toim. Marin & Hakonen 2003:107-109.)

Sosiokulttuurisia työmenetelmiä käytettäessä toimitaan sosiokulttuurisella lähestymistavalla, mikä tarkoittaa, että keskitytään arjessa oleviin voimavaroihin, sosiaalisen ja kulttuurisen kompetenssin vahvistamiseen. Senioriasiakastyössä on kiinnitettävä myös huomio siihen, millaisten voimavarojen kautta asiakkaan arki jäsenyyttä ja millaista tukea tarvitaan nyt tai tulevaisuudessa. Sosiokulttuuristen työmenetelmien yhteydessä voidaan käyttää myös voimaantumissuunnitelmaa, kuten ennaltaehkäisevät kotikäynnit ja palveluohjaus. (Hakonen 2003:111-112.)

Sosiokulttuurinen innostaminen syntyi toisen maailmansodan jälkeen Ranskassa, jolloin innostamista tarvittiin avuksi sodan aikana ”*sortunut ja tuhahtunut*” yhteiskuntaa rakentamaan jälleen demokraattiseksi vapauden, veljeyden ja tasa-arvon yhteiskunnaksi. Sosiokulttuurisessa innostamisessa osallistuminen on kaiken perusta, ja innostaminen tarvitsee innostajaa herättelemään ihmisten aloitteellisuutta ja vastuullisuutta, dynamisoimaan sosiaalisia verkostoja sekä rohkaista ihmisiä liittymään eri muodoilla yhteen. Innostaja motivoi, yllyttää, rohkaisee sekä herkistää ihmisiä osallistumaan. (Kurki 2007:69-70.)

Kaikilla senioreilla on olosuhteista riippumatta yksi yhteinen tekijä, heillä on aikaa. Toisille aika ja sen olemassa olon paljous voi olla ahdistavaa kun taas toinen kokee liiallisen ajan ihannuudeksi. Useimmiten seniorin vapaa-ajan tukeminen on yksilölle itselleen pakotettua ja valmiiksi tehtyä, kun taas juuri seniöri tarvitsisi autonomisuutta, vapaata päätöksen tekoa ja luovuutta, mistä voisi nauttia sekä se tyydyttäisi yksilön persoonallisia ja sosiaalisia tarpeita. (Kurki 2007:15.) Ikääntyminen ja vanhuus tulisi ottaa huomioon osana yhteiskuntaa, sillä vanhentuminen ei ole pelkästään merkityksellistä yksilölle vaan sillä on vaikutusta kaikkiin yhteiskunnan rakenteisiin ja erityisesti sosiaali- ja terveyspalvelujen käytössä sekä kustannuksissa (Eloranta & Punkanen 2008:7.)

Vanheneminen on tietynlaista vapautumista, silloin on aikaa ja mahdollisuuksia tehdä asioita. Vanheneminen kylvää luovuutta ja luovuus tuottaa ajatusta ”Jos ei nyt, niin ei koskaan.” Tämä ajatus saa yksilön helposti ryhtymään sellaiseen toimintaan, jota on aina halunnut tehdä ja, joka vastaa omaa ”sisäistä ääntä” täysin riippumatta siitä, mitä toiset ajattelevat. (Kauhanen-Simanainen 2009:45.) Vanhenemisen tuomaa vapautumista ja yksilön toimintakykyä tulisi tukea, sillä ylläpitävä toiminta yhdessä varhaisen puuttumisen kanssa ennaltaehkäisee mahdollisten ongelmien kasautumista ja samalla siirtää hoidon ja palvelujen tarvetta tulevaisuuteen (Eloranta & Punkanen 2008:7.)

Innostunut seniori tarvitsee ympärilleen ihmissuhteita ja sosiaalista verkostoa läpi vanhuuden (Kauhanen-Simanainen 2009:277.) Muista yksin jätetty tai yksin jättäytynyt senioria uhkaa helposti masennus, joka vie mennessään elämänilon. Henkiselle hyvinvoinnille tekee hallaamurehtiminen ja yksinäisyys. (Krons 2003:99.) Yhteisöllisyys ja vuorovaikutussuhteet ovat tärkeä osa seniorin elämää. Yhteisöllisyys viittaa ihmisten väliseen vuorovaikutukseen ja toimintaan sekä yhteisön jäsenenä yksilö saa palautetta itsestään ja käyttäytymisestään. Sosiaalisen verkoston olemassa olo on tärkeitä, koska se tukee sosiaalista selviytymistä. (Eloranta & Punkanen 2008:135.)

2.1.3 Seniori asiakkaana

Vanheneminen on pitkäaikainen tapahtuma, jossa vaikuttavina tekijöinä ovat biologiset, psykologiset ja sosiaaliset muutokset sekä myös yksilön terveys. Kaikki edellä mainitut tekijät ovat vuorovaikutuksessa keskenään koko vanhuuden ajan. Vanhuus ja vanheneminen eivät ole pelkästään vain biologinen vaan myös sosiaalinen tapahtuma. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2006: 206.) Kirjassa Lupa vanheta Yrjö Sariola on miettinyt vanhus sanan käyttöä ja sen tarkoitusta. Hän on huomannut kuinka kahden hänen lukemansa kolumnin mielestä vanhus sana on joutunut huonoon valoon. (Sariola 2008: 11.) Vanhus ja vanheneminen ovat yksilöllistä ja eri-ikäiset tuntevat vanhentumisen erilalla. Vanheneminen pohjautuu tunteeseen milloin kokee itsensä vanhaksi. Vanhaksi kokemiseen vaikuttaa yhteisön tapa kohdata vanhempi ihminen. Nuoremmat sukupolvet odottavat ikäihmisiltä tietynlaista toiminta tapaa ja olomuotoa, nimitykset tuottavat sekä tapaa miten vanhuksiin suhtaudutaan että kuvastavat heihin kohdistuvia odotuksia, joiden perusteella oletetaan heidän käyttäytymisen. Ikääntyvällä ihmisellä on pelko joutua leimatuksi, jonka seurauksena vanha saattaa alkaa salata terveydentilaansa liittyviä ongelmia tai kieltäytyä apuvälineistä. (Nurmi ym 2006: 209.)

Onnistunut vanhuus ja vanheneminen ovat paljolti siitä kiinni, että ikäihminen hyväksyy itsensä ja tilanteensa sekä antaa periksi mahdolliselle yhteiskunnan hoivalle ja huolenpidolle (Saarenheimo 2003: 25.) Paljon on myös ikäihmisen nimeämisellä vaikutusta. Ikääntyvä-

nimitys piilottaa sisälleen vanhenemiseen aiemmin liitettyjä negatiivisia merkityksiä ja mielikuvia kun taas vanhus-sana sisältää sairauksia, raihnaisuutta ja avun tarvetta. Ikääntyvä on osa yhteiskuntaa kun taas vanhus koetaan sosiaali- ja terveyspalvelujen suurkuluttajina ja palvelujärjestelmien rasitteena. (Nurmi ym 2006: 210.)

Ihmisen vanhetessa erilaiset toimintamuodot muuttuvat kuten muisti heikkenee, motoriikka huononee, tarkkaavaisuus muuttuu, älykyys pienenee muistamattomuuden takia, luovuuden käyttäminen heikentyy. Vanha pystyy kuitenkin olemaan yhtä tarkkaavainen ja keskittyvä annettujen vihjeiden avulla kuin nuori. Muistaminen muuttuu ja vanhentuva ihminen saattaa alkaa muistamaa epänormaaleja asioita tai paremmin elettyä elämäänsä kuin eilistä päivää. Vaikka vanhuus vähentää muistamista ja motoriikkaa, ei ole kuitenkaan mahdotonta pitää vanhusta oppijana. Vanhus voi oppia erilaisia asioita, jos hänen annetaan ne oppia rauhassa ja kiireettömästi. läkkäiden uuden oppimista erityisesti hidastaa, jos tilanne aiheuttaa pelkoa ja ahdistusta. (Nurmi ym 2006: 211-220.)

lähäs ihminen on saattanut olla nuorena luova ja luovuus on huomattu olevan vahvasti sidoksissa oman alan asiantuntijuuteen. läkkään ihmisen ja vanhenevan ihmisen luovuus useimmiten loppuu kun kognitiiviset toiminnot alkavat heiketä kuten tarkkaavaisuuden heikkeneminen ja tiedon käsittelyn hidastuminen. Itsekritiikin lisääntyminen ja riskien oton vähentyminen rajoittavat luovuutta. Luovuuden alenemisen syyt iän kohotessa ovat yksilölle yhteisiä sekä yksilöllisiä. Suuria yksilöiden välisiä eroja luovuuden ylläpitämisessä tulee muutosten alkamisesta eri aloilla eri-ikäisinä. (Nurmi ym 2006: 230.)

Vanhuudessa ihmisen persoonallisuus saattaa muuttua erinäisistä syistä kuten yksinäisyyden tunne, sairaus tai pelko. Ikä ihmisen on tärkeätä saavuttaa minä integraatio, koska sen myötä yksilö voi tuntea kasvanutta varmuutta siitä, että voi ja haluaa saavuttaa tarkoituksen elämässään. Kirjassa Ihmisen psykologinen kehitys Nurmi ym 2006 kertoo minän integraation saavuttamisen tärkeyden osaksi vanhenemista, koska sen saavuttaessa yksilö voi löytää merkityksen elämälleen, näkee itsensä osana sukupolven ketjua sekä sopeutuu lähestyvään elämän päättymiseen. (Nurmi ym 2006: 234.)

Biososiaalinen, kognitiivinen sekä psyykkis-sosiaalinen ovat osa-alueet johon ihmisen kehitys voidaan jakaa. Kaikki kolme ovat keskenään vuorovaikutuksessa toisiinsa ja jokainen kehityksen aspekti vaikuttaa kahteen muuhun, joka vaikuttaa kaikessa ihmisen käyttäytymisessä. Kognitiiviset toiminnot eli tiedonkäsittelytoiminnot sisältävät kaikki psykologiset tapahtumat, joita ihminen tarvitsee tietojen hankkimisessa, niiden käsittelyssä, tietoihin perustuvassa päätöksenteossa sekä tietojen käyttämisessä. Vanhentuessa kognitiiviset toiminnot kuten tarkkaavaisuus, muisti, havaintotoiminnot, motoriikka ja älykyys muuttuvat. (Nurmi ym 2006: 210.)

Kognitiivisten toimintojen huonontumiseen vaikuttaa esimerkiksi sairaudet ja vammat, monet lääkeaineet, joita käytetään sairauksien hoidossa sekä geneettiset tekijät ja kohorttitekijät. Toimintojen huonontumisen estoa ei ole, mutta sitä voidaan hidastaa ehkäisevällä työllä kuten pään alueen vammojen minimointi, korkea verenpaine sekä sydän- ja verisuonitautien ehkäiseminen, masentuneisuuden lieventäminen, tulehdussairauksien ehkäiseminen sekä asuin- ja elinympäristön ärsykkeiden niukkuus. (Nurmi ym 2006: 210-211.)

Aivot ovat kallon sisällä oleva keskushermoston osa, jotka tuottavat tunteet, päätökset, motiivit, unelmat ja muistikuvat. Yksittäiset aivosolut eivät muista tai osaa mitään, vaan muisti syntyy vasta kun aivosolut ovat kasvattaneet ulokkeita ja rakentaneet keskenään monimutkaisia verkostoja. Kahden hermosolun välisen eli synapsin toiminnan pitkäaikaista herkimistä tai tehostumista pidetään muistijäljen syntymisen keskeisenä asiana. Muistijälkiä voi syntyä lähes rajattomasti. Ihmisellä on kahdenlaista muistia, pitkäkestoista ja lyhytkestoista. Pitkäkestoista muistia ovat tapahtuma-, tieto- ja taitomuisti ja lyhytaikaista muistia on esimerkiksi työmuisti. Ikääntyessä on normaalia kun nimet, tapahtumat tai sovitut asiat unohtuvat, mutta liika unohtaminen on syytä tutkituttaa. Liikunta, aivojen monipuolinen käyttö, terveellinen ravinto sekä henkinen vireys ovat esimerkkinä hyviä keinoja pitää yllä hyvää ja vireää muistia. Seniorin muistia on edellä mainittujen lisäksi hyvä vielä jumpata erilaisin keinoin kuten muistileikit ja lorut. (Erkinjuntti & Huovinen 2001:16, 20-22,30-35.)

”Muistihäiriö voi olla ohimenevä, hoidettavissa oleva, pysyvä tai etenevä riippumatta siitä, mikä on häiriön mekanismi. Etenevä muistihäiriö johtaa dementiaan. Dementiaa ymmärrettään oireyhtymää, johon kuuluu muistihäiriöiden lisäksi laajempi henkisen toiminnan ja muiden korkeampien aivotoimintojen heikentyminen”. (Erkinjuntti & Huovinen 2001:47.) Ohimenevien muistihäiriöiden syitä on useimmiten esimerkiksi aivoverenkiertohäiriöt, epilepsia, lievä aivovamma, lääkkeet tai psyykkiset syyt. Terveiden aivojen muistia heikentävät tupakointi, alkoholin käyttö, kiireinen elämänrytmi sekä stressi. Hoidettavissa olevia muistihäiriöitä on esimerkiksi masennus, ahdistuneisuus, yleinen uupuminen, lisämunuaisen toiminnan häiriö, maksan tai munuaisen vajaatoiminta, veren natriumpitoisuuden vähyys tai tavallista pienempi glukoosipitoisuus. B12- ja B1-vitamiinin sekä foolihapon riittävän saannin takaaminen ovat muistin toiminnan kannalta tärkeitä. Aivovamma, aivoverenkiertohäiriö, aivokalvontulehdus, B1-vitamiininpuutos, leikkauksen ja sädehoidon jälkitilat ovat muun muassa pysyvien muistihäiriöiden syitä. Näissä tilanteissa ainoana hoitona on yksilön ohjaus ja kuntoutus. Etenevät muistihäiriöiden syyt ovat keskeiset dementiaan johtavat tilat kuten Alzheimerin tauti, verisuoniperäiset dementiat, Lewyn kappale- dementia sekä dementiat jotka vaurioittavat aivojen otsalohkoja. (Erkinjuntti & Huovinen 2001:48-49,50.)

Dementia ei ole itsenäinen sairaus, vaan oire aivoja vaurioittavasta sairaudesta ja kyse siinä on etenevästä aivotoiminnan häiriöstä, joka voi olla ohimenevä tai pysyvä. Dementia luokitel-

laan sen vaikeusasteen mukaan lieväksi, keskivaikeaksi tai vaikeaksi. Sairastuminen dementiaan johtaa henkisen suorituskyvyn ennenaikaiseen huonontumiseen ja yksilön kyky huolehtia omista asioista ja itsestään huonontuu ja lopulta on tarvitseva toisen apua paljon. (Erkinjuntti & Huovinen 2001:54.) Dementoitunut seniori ei kuitenkaan ole tylsistynyt vaan hänellä on vaistonvaraista viisautta selviytyä palauttamalla menneisyys, hän korvaa vaurioituneen loogisen ja käsitteellisen ajattelun tunteilla ja kääntyy menneisyyden mielihyvien puoleen selviytyäkseen ahdistavasta nykyhetkestä. (Feil 1993:10.)

Dementiapotilaalla on usein erilaisia käytösoireita kuten masennus, apatia, levottomuus sekä aggressiivisuus, unihäiriöt ja psykoottiset oireet kuten harhaluulot ja aistiharhat. Käytösoireita voi hoitaa lääkkeillä, mutta on olemassa myös lääkkeetön hoito kuten hoitoympäristön muokkaaminen turvallisiksi ja kaikenlainen päiväaikainen toiminta. Lääkkeettömän hoidon yksi tavoite on potilaan toimintakyvyn ylläpitäminen ja kohentaminen. (Erkinjuntti & Huovinen 2001:179-184.) Toimintakyvyn tukeminen osallistumisen mahdollisuus on tärkeässä asemassa muistisairaalla, joten ammattihenkilöstön tehtävänä on antaa mahdollisuus itsenäiseen toimintaan ja voimavarojen monipuoliseen käyttöön. (Eloranta & Punkanen 2008:126.)

2.2 Aikaisempia tutkimuksia

Joensuun Keinu-pilotti hanke vuosilta 2004-2005 on lähtökohtana Pohjois-Karjalan Keinu- taiteilijat vanhusyhteisön arjessa- projektissa, jonka tarkoituksena on tuoda taidetta ja kulttuuria vanhusten luokse. Keinu-taiteilijat työskentelivät vuosina 2006-2007 valituissa vanhusyhteisössä yhdessä yksiköiden työntekijöiden ja esimiesten kanssa. Taiteilijat tähän projektiin etsittiin yleisellä lehti ilmoituksella eikä heiltä vaadittu vanhustyön osaamista. Keinu-projektin tavoitteena on muun muassa tuoda taide- ja kulttuuritoimintaan sekä siihen osallistumista sellaisille ryhmille, joiden on vaikea lähteä oman yhteisönsä luota ulkopuolelta hakemaan kokemuksia taide- ja kulttuuritoiminnasta. (Nuutinen 2007.)

Suomessa Kohtaamistaitteen kaltaista toimintaa ei ole, mutta Keinu-projektin tavoitteet ovat melkein samat kuin Kohtaamistaitteessa. Keinu- taiteilijat vanhusyhteisön arjessa tavoitteena on *”vahvistaa vanhusten aktivoitumista ja sosiaalisia kontakteja: ehkäistä taiteen keinoin vanhusten syrjäytymistä ja yksinäisyyttä”* sekä *”vahvistaa vanhustyöntekijöiden hyvinvointia ja jaksamista taide- ja kulttuuritoiminnan avulla sekä ehkäistä työuupumusta.”* (Nuutinen 2007.)

12 Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun opiskelijaa osallistui Keinu-projektiin ja he haastattelivat osallistujia (työntekijöitä, vanhuksia sekä taiteilijoita), valokuvasivat ja videoivat taide-työskentelyjä sekä litteroivat haastatteluja. Näiden aineistojen myötä on käynyt ilmi miten

Keinu-projekti on antanut vanhuksille paljon. Yhdessä tekeminen antoi vanhuksille paljon iloa ja huumoria, mieliala ja muisti kohenivat, väsymys unohtui hetkeksi, unohtuneet taidot tuotiin esille, liikkuminen sekä kädentaidot ja kehon muisti vetreytyivät. Lääkkeiden tarpeellisuus pieneni hyvän mielen viedessä kivut ja säryt hetkeksi pois ja laitoksissa asuvien samankaltaisesti toistuviin päiviin Keinu-projekti toi uutta vaihtelua *”Oli jotain mitä odottaa.”* (Nuutinen 2007.)

Keinu-projektin kokeilun myötä Pohjois-Karjalan vanhusyhteisössä yhdeksässä yksikössä on jatkettu luovaa toimintaa henkilökunnan voimin osana yhteisön viikko-ohjelmaa, kaksi vanhustyöyksikköä on palkannut Keinu-taiteilijan jatkamaan taidetoimintaa noin kahdesti kuu-kaudessa ja yhdessä vanhusyhteisössä taidetoimintaa ei ole jatkettu kokeilun jälkeen. Jokaisessa vanhusyhteisön yksikössä koettiin taidetoiminnan antaneen vanhuksille sekä työntekijöille virikkeitä ja innostusta ammattiinsa ja toimintaansa. (Nuutinen 2007.)

Kaakkois-Suomessa on vuosina 2006-2007 ollut hanke nimeltä KUTSU-kohtaamisia taiteen äärellä. Hankkeen tavoitteena on kehittää uusia, taidetta välineenä käyttäviä toimintamalleja ikääntyneiden maahanmuuttajien osallistumisen lisäämiseen ja syrjäytymisen ehkäisyyn. Kaakkois-Suomessa maahanmuutto ja varsinkin venäläisyys näkyvät vahvasti arkipäivässä ja siksi hanketta lähdettiin toteuttamaan. Hamina, Kotka ja Lappeenranta olivat kaupungit, jotka osallistuivat hankkeeseen ja sen pilotointiin. (Taipale 2008.)

KUTSU-hankkeen taustalla on Terveyttä ja hyvinvointia kulttuurista senioreille-hanke, jonka toteutus aika on ollut vuosina 2005-2007. Vaikka KUTSU-hankkeen päätoimi on suunnattu maahanmuuttaja taustaisille ikäihmisille, toimintoihin osallistui myös kantasuomalaisia ikäihmisiä sekä tietysti taiteilijoita, viranhaltijoita, seurakunnantyöntekijöitä ja järjestötoimijoita. Hamina KUTSU-hankkeen jälkeen on edelleen toiminnassa integroitu kuvataideryhmä. Kotkassa on toimiva Muistojen Talo ja Lappeenrannassa Lauritsalan palvelukeskuksessa kokoontui integroitu kuvataideryhmä tammi-huhtikuun 2007 välisenä aikana. (Taipale 2008.)

Hankkeen tavoitteena oli myös käynnistää mukana olevissa kaupungeissa ryhmätoimintaa, jossa painottuvat tarinat, perinteensiirto sekä eri sukupolvien ja kulttuurien kohtaaminen. KUTSU-hanke koettiin hyväksi sekä ohjaajien että ryhmäläisten mielestä. Ryhmissä kokeiltiin eri tekniikoita ja tutustuttiin erilaisiin materiaaleihin, kokoontumiset koettiin tärkeiksi kohtauspaikoiksi, ryhmistä saatiin vertaistukea ja löydettiin samankaltaisia kokemuksia ja muistoja. Hankkeessa oli myös haasteita kuten erimielisyydet ja kielteiset tunteet, kulttuuristen erojen tuomat jännitteet ja haasteet ohjaajille. Palaute vastauksista nousi myös esille ikäihmisten lokeroituminen, ikäihmisten huoli oman ikäistensä syrjäytymisestä ja toive saada lisää taidetoimintaa, joka antaa mahdollisuuden vuorovaikutteiseen toimintaan, missä on myös tilaa omalle luovuudelle ja uuden oppimiselle. (Taipale 2008.)

2.3 Taidetyöskentelyn vaikutukset senioriin

Alzheimeriin sekä muihin aivojen toimintahäiriöihin ei ole löydetty parantavaa hoitokeinoa, mutta oireita on kuitenkin mahdollisuus hoitaa sekä lieventää taudin etenemistä eri keinoin. Yhtenä hoitokeinona on Active art, jonka on todistettu tuottavan muistisairaana aivoissa olevassa aivoturson hermosoluissa positiivista eloa. Hermosolujen aktivointi on näyttäytynyt muistisairaassa onnistumisena ja mielihyvän kokemisena. Taideterapiassa seniori uppoutuu havainnointi- ja analysointimenetelmään sekä syventyy älylliseen toimintaan, jonka seurauksena on huomattu senioreissa heidän kiinnostuksensa heräämistä ja mielenrauhan sekä itseluottamuksen palautumista. Taideterapia voi myös vaikuttaa heidän mielenlaatuunsa sekä parantaa senioreiden keskittymiskykyä. (Asada 2010.)

Senioreilla on paljolti aikaa ja taidetyöskentely vaatii aikaa. Seniori voi luvalla unohtaa luovuuden asettamat reunat sekä rajat ja heittäytyä vapaasti luovuuden omaan maailmaan. Luovuus ja taiteellisuus ovat moniaistisia ja moninaista toimintaa, jossa etsitään rohkeasti uutta sekä ilmaistaan itseään näkyvästi. Seniorilla on helposti uutta vastaan asennemuuri ja, jotta taidetyöskentely sujuisi halutulla ja onnistuvalla tavalla, on seniorin laskettava muurinsa alas. Seniorin asennemuurin yhtenä syynä on yhteisön hyväksyminen olla luova iäkäs ihminen. Tulevaisuutta kohti mentäessä, on alettu hyväksymään ajatusta iättömästä leikkivästä ja luovasta ihmisestä. Luovuuden on huomattu helpottavan sosiaalityön tarpeen paljoutta. (Hohenthal-Antin 2006: 40-41.)

Active art:n on huomattu parantavan keskittymistä, lisäävän kommunikointia, vähentävän epävarmuutta ja yksinäisyyden tunnetta (Ahos & Pusa 2009 B.) Taiteen tekeminen ei ole pelkästään yksilöllistä vaan se on myös sosiaalinen tapahtuma, jossa saatetaan luoda uusia sosiaalisia suhteita sekä yhteinen harrastus tuo yhteisiä hetkiä ja luo yhteenkuulumisen tunnetta. Taiteen tekeminen kuvana on hyvä, koska siinä elämykset kiinnittyvät materiaaliin ja luotuun kuvaan voi aina palata myöhemmin. (Hohenthal-Antin 2006:63.)

Hyvinvointi on fyysistä, psyykkistä, sosiaalista ja emotionaalista hyvää oloa ihmisessä. Se syntyy ihmisen itsensä, hänen läheistensä, lähiympäristönsä ja palvelujärjestelmän toiminnan sekä yhteiskuntapolitiikan tuloksena. Hyvinvoinnin keskeisimpinä osina ovat terveyden, toimintakyvyn ja toimijuuden lisäksi myös asuminen ja muu elinympäristö, ihmissuhteet, toimeentulo, mielekäs tekeminen, yhteisöllisyys, osallisuus ja peruskulttuurin turvallisuus. Tasapainoinen kokonaisuus, joka muokkaa ja ympäröi ihmistä, luokitellaan hyvinvoinniksi. (Liikainen 2010:37.)

Terveys nähdään toiminnallisuutena, osallisuutena, voimavarana ja dynaamisena tilana, jossa ihmisen oma kokemus on tasapainossa hänen hyvälle elämälle asettamien tavoitteiden kanssa.

Määrittävät tekijät ovat yksilöllisiä, yhteiskunnallisia ja yhteisöllisiä. Yksilötasolla terveyttä määrittävät ikä, sukupuoli, koulutus, tulotaso ja asuinpaikka. Yhteisöllisellä tasolla on kyky tulla toimeen toisten ihmisten kanssa, sosiaalinen tuki, kyky työskennellä yhdessä sekä työolot ja sosiaalinen asema. (Liikanen 2010:37.) Taide on mielikuvien ja tunteiden kieltä. Se on ilmaisun, vuorovaikutuksen ja visuaalisen ajattelun erityistä aluetta. Taide toimii yksilön kokemusten ja vuorovaikutuksen konkreettisenä ilmentäjänä, mutta myös terapeutin mahdollisena interventiona ja vuorovaikutuskeinona yksilölle. (Rankanen & Hentinen & Mantere 2007:3, 35.)

2.4 Active art:n rakenne

Active art:ssa on tarkoitus luoda turvallinen ja luotettava ryhmä, missä seniori voi vapaasti toteuttaa itseään kannustavassa seurassa. Toiminta on tavoitteellista sekä strukturoitua ryhmässä tapahtuvaa taidetoimintaa (Ahos & Pusa 2008 A.) Ryhmän tarkoitus on tuoda esille vertaistukea sekä positiivista kokemusta taiteen tekemisestä. Ohjaajan tehtävänä on olla tukena ja kannustaa senioria työskentelyyn, sillä toiminta tuottaa iloa ja mielihyvää sekä tukee senioria tekemään itsenäisiä valintoja esteettisen toiminnan puitteissa (Ahos & Pusa 2008 A.)

Active art hetki alkaa aloituskierröksellä, missä osallistujien sen hetkiset tunteet ja mielialat kysellään ja tarpeen mukaan käsitellään. Tarkoitus tällä on, että seniorit olisivat neutraalissa tunnetilassa taidetyöskentelyyn. Ennen varsinaista työskentelyä on virittäytyminen, missä virittäytyään sen päivän taidetyöskentelyyn. Virittäytyminen voi olla muun muassa laulamista, muistelu, musiikin kuuntelua tai pientä liikuntaa. Virittäytymisen jälkeen on taidetyöskentely- eli toimintaosuus. Toiminta on jokaisella kerralla erilaista, mutta silti tarkoitukseltaan tavoitteellista, moniaistista ja refleктоivaa työskentelyä. Taidetyöskentely voi olla muun muassa maalaamista, huovuttamista, savityötä ja askartelua. Taidetyöskentelyn jälkeen on arvostuskierrös, missä jokaisen osallistujan työ esitellään muille. Osallistuja saa itse päättää näytetäänkö työtä muille. Arvostuskierröksen tarkoituksena ei ole konkreettinen kehittävän palautteen saaminen ja antaminen vaan enemmänkin toisten töiden osaama ihaileminen, positiivisten huomioiden esille tuominen sekä yhteisöllisyyden tunteen luomista. (Ahos & Pusa 2009 B)

Arvostuskierrös sanana saattaa usealle seniorille olla ahdistava, koska he eivät ole taiteilijoita omasta mielestään, joten arvostus sana saattaa aiheuttaa epämiellyttävän olotilan, mutta arvostuskierröksen tarkoituksena on tuoda esille senioreiden taiteen osaamista. Active art työskentelyssä taidetyöskentely on erilaista kuin normaalisti, koska työskentely on syvempää kuin pelkästään mahdollista kukan piirtämistä paperille. Ryhmän tarkoitus on kannustaa toisia

taiteen tekemiseen ja luottaa omiin taitoihinsa. Jotta kohtaamistaitteen työskentely olisi luontevaa osallistujille, joutuu nimiä ja työskentelyjä joskus muuttamaan senioreille sopivaksi. Kohtaamistaidetyöskentelyn pohjana on senioreiden innostus taiteen tekemiseen. (Ahos & Pusa 2009 B.)

Active art:a ei pidä kuitenkaan pitää taideterapiana, sillä sitä se ei ole. Kohtaamistaitteessa seniorin ei tarvitse pakosti työstää ajatuksia ja tunteita työskentelystä eikä ohjaajalla ole terapeutin tutkintoa. (Ahos & Pusa 2009 B.) Taideterapiassa terapeutin on tarkkailtava oppimallaan tavallaan seniorin työskentelyä, ja kuunneltava psykologisesti herkällä korvalla, mitä seniorissa tapahtuu sekä kuvan tuottamisprosessin aikana että sen jälkeen. Taideterapialla tarkoitetaan kuvallisen itseilmaisun terapeutista käyttöä ja taidetyöskentely on vapaata eikä ohjattua. Taideterapiassa ei myöskään korosteta esteettistä lopputulosta, vaan kuvallista itseilmaisuprosessia. (Heinänen toim. Heimonen & Voutilainen 1998:85-87.) Active art keskittyy juuri seniorin ohjattuun taiteen tekemiseen suljetussa, jatkuvassa ryhmässä, missä taidetyöskentely on ohjattua (Ahos & Pusa 2009 B.)

2.5 Active art-projektin pilotti 3

Keväällä 2009 alkoi uusi Active art ohjaaja-koulutus, jossa tarkoituksena oli kouluttaa uusia Active art osajia työskentelemään senioreiden kanssa kuvataiteen avulla. Koulutuksessa tutustuttiin Active art työskentelyn tapoihin ja niiden vaikutuksiin. Ohjaajina toimi tässä koulutuksessa Tiina Pusa sekä Riitta Ahos. Kevään 2009 Active art koulutus oli jatkoa aikaisemmille samoille ohjaajakoulutuksille. Koulutukseen kuului ensiksi tutustuminen sekä teoriaan että itse toimintaan ja tämän jälkeen oli vuorossa Active art työskentelyä toimintayksiköissä. (Ahos & Pusa 2009 B.)

Olin itse mukana Active art ohjaajakoulutuksessa keväällä 2009, mistä innostuinkin aiheesta opinnäytetyöhöni asti. Koulutuksessa opetettiin mitä on taidetyöskentely Active art:ssa, miten taidetyöskentely senioreiden kanssa tapahtuu ja mitä eri keinoja on taidetyöskentelyyn. Koulutuksen aikana harjoiteltiin omakohtaisen kokemuksen saamista taidetyöskentelystä. Koulutus koostui Laurean opiskelijoista sekä Vantaan kaupungin työntekijöistä. Myöhemmin työntekijät ja opiskelijat muodostivat työskentelyparit siten, että opiskelijat pääsivät työntekijöiden työpaikalle toteuttamaan taidetyöskentelyä senioreille parinsa kanssa. (Ahos & Pusa 2009 B.)

Parityöskentelyn jälkeen omasta työskentelystä parin kanssa sekä senioreiden tarkkailusta tehtiin loppuraportti, jota minä olen tässä opinnäytetyössäni käyttänyt tutkimusaineistona. Jokaisesta Active art parityöskentelystä senioreiden kanssa on tehty loppuraportti, mikä on

osa koulutusta. Raportissa tulee esille oma kehitys, parityöskentelyn kehitys sekä senioreiden kokemaa taidetyöskentelyä. Jokaisella ohjaajakoulutuksessa olevalla on oma ohjaajuus kansio, mihin koulutuksen aikana ja sen jälkeen täytetään omia kokemuksia ja ajatuksia sekä mieltymyksiä ohjauksesta ja työskentelystä, sillä ohjaajuus kansio jää ohjaajalle itselleen. (Ahos & Pusa 2009 B.)

Ohjaajuuskansio on ohjaajille suunnittelun, seurannan ja ammatillisen kehittymisen väline. Kansion avulla voi seurata osittain toiminnan tavoitteiden toteutumista. Ohjaajuuskansio sisältää ohjaajien välisen sopimuksen, toimintakertojen suunnitelmat ja niiden toteutuspäiväkirjan, ohjaajan oma-arvion ja vertaispalauteaineiston sekä molempien ohjaajien prosessiarvioinnin koulutusjaksosta. Osallistujakansio on ohjaajien tekemä eräänlainen portfolio kullekin osallistujalle ja sen tärkeä tehtävä on toimia eräänlaisena viestivihkona Active art:n ja päivätoiminnan tai muiden vanhuspalveluiden välillä ja moniammatillisessa tiimissä tai vastaavissa tilanteissa. Osallistujakansio sisältää tutkimusluvan, asiakkaan lähtötilanne ja voimassa oleva Hoito- ja palvelusuunnitelma otteen sekä kuntoutuksen tavoitteen määrittelyn, Active art toimintaa varten tehdyn lähetteen sekä ohjaajien havainnot ja autenttiset muistiin kirjatut kommentit asiakkaista, yhteenvedon osallistujan kanssa ja omaisten sekä omahoitajan kanssa käydyssä loppukeskustelussa, Hoito- ja palvelusuunnitelman tarkistaminen ja jatkon pohtimista varten järjestetyn moniammatillisen loppupalaverin muistiinpanot ja lähete jatkoon ja seurannan varmistaminen. Active art- osallistujakansio on työkalu ja palveludokumentti, jolla Active art sidotaan osaksi palvelujärjestelmää ja tavoitteellista kuntoutustoimintaa. (Ahos & Pusa 2009 B.)

2.6 Seniorit ja taidetyöskentely

”Kuvallisen työskentelyn avulla voi tiedostaa ja työstää kokemuksiaan, toiveitaan, ristiriitaa ja rikastuttaa sisäistä maailmaansa. Siinä ei kysytä ikää eikä taitoja, sillä jokainen meistä pystyy ilmaisemaan itseään jollain materiaalilla. Taide toimii siltana sisimpään. Kosketus materiaaleihin tai valmiiden teosten katsominen liikuttaa ja koskettaa mieltä, mielikuvia ja muistoja. Mielikuvissa on mahdollisuus matkata muihin maisemiin ulkopuolisten tietämättä.” (Pulkinen toim. Marin & Hakonen 2003:155.)

Kuva koostuu eri tavoin sommitelluista muodoista tai materiaalisista elementeistä tai niiden yhdistelmästä, mikä tekee kuvataiteessa muodon antamisesta hyvin konkreettista. Kuvan tekemisen ja tarkastelun lisäksi oleellista ovat myös kuvan visuaalisesti havaittavat ominaisuudet, niiden keskinäiset suhteet ja ilmaisumerkitykset. Värit kuuluvat myös muotoihin ja materiaaleihin ja ne luovat kuvalliseen tuotokseen esteettisiä, psykologisia ja symbolisia merkityksiä. Kuva syntyy joko tekijän sisäisestä tai ulkoisesta maailmasta. Sisäisen maailman tuotoksia

ovat esimerkiksi tunteet tai muistot kun taas ulkoisen maailman tuotokset ovat havaintoja jostain, toisesta kuvasta otettu malli, väristä tai muodosta, ja niiden vuorovaikutuksesta. Ilmapiirillä on kuvan tekemisessä suuri vaikutus. Myönteinen, itseilmaisua korostava ja salliva ilmapiiri mahdollistaa yksilön persoonalliseen ja spontaaniin kuvan tekemiseen. (Lundahl & Hakonen & Suomi toim. Seppänen ym 2007:261.)

Valmis kuva kertoo tekijästä, ja kuvaa tai kuvavalintaa pidetään symbolina tai projektina yksilön elämästä, joten siksi ohjaajan ei pidä ryhtyä tulkitsemaan tuotosta. Yksilö itse kertoo tai on kertomatta kuvansa ajatuksista tai sen tarinasta. Kuvat ovat pysyviä tuotoksia, mikä helpottaa niihin palaamista. Kuvia voi tarkastella uudelleen tulevaisuudessa ja yksilön kuvasarjoista voidaan seurata hänen työskentelyprosessia, kasvua tai muutosta. (Lundahl ym. toim. Seppänen ym 2007;261-262.) Valmiiden kuvatuotosten esille laittaminen on myös tärkeä osa taidetyöskentelyprosessia. Se osoittaa työn arvostuksesta sekä tavoitteellisuudesta. (Hohenthal-Antin 2006:61.)

On havaittu, että ikätovereiden tapaaminen voidaan verrata erilaisten vertaisryhmien kokoontumisiin, joiden arvo ja merkitys on huomattu hyväksi ja toiminta on hoitavaa. Vertaisryhmät antavat tukea ja rohkaisevat eteenpäin sekä ryhmäläiset ymmärtävät toisiaan tunnetasolla. (Ijäs 2006:90.) Taiteen tekeminen ryhmässä on sekä yksilöllistä kehitystä, mutta siinä myös taiteen tekeminen on koko ryhmän kehityksen prosessi. Ryhmällä on omat kehitysvaiheensa, varsinkin kun ryhmä toimii pitkään ja sitoutuu yhteisiin päämääriin. Ryhmässä taiteen tekeminen on seniorille kehittävää, sillä esimerkiksi kokemusten vaihto opettaa ongelmaratkaisutaitoja ja vastavuroista tukemista. (Lundahl ym. toim. Seppänen ym 2007:265.)

Taiteen tekeminen ryhmässä vaatii ohjaajalta paljon, jotta taidetyöskentely on seniorille mielekästä. Työskentelyjen teemat ja sisällöt tulee nousta esille ryhmän kiinnostusten kohteista, ei pelkästään ohjaajan intresseistä. *”Ohjaaja toimii kumppaninen eikä auktoriteettina seniorin yläpuolella.”* (Lundahl ym. toim. Seppänen ym 2007:266.) Taiteen tekeminen on myös sosiaalinen tapahtuma, jossa luodaan uusia sosiaalisia suhteita, joten ohjaajan tulee osata kannustaa senioreita sosiaalisen verkoston luomiseen ja omalla toiminnallaan ylläpitää jo luotuja sosiaalisia verkostoja. (Hohenthal-Antin 2006:63.)

Kohtaamistaitteessa seniori otetaan huomioon sekä yksilönä että osana ryhmää. Seniorin oman osallistuja kansion myötä ohjaajat pääsevät näkemään kuinka yksilö kehittyy ja huomioimaan yksilön erikoisosaamiset tai kehitykset. Kohtaamistaidetyöskentely pyrkii nostamaan seniorin halua toimia yhdessä muiden kanssa seniorin kuitenkin hylkäämättä omaa identiteettiään tai mielenkiinnon kohteita. (Ahos & Pusa 2009 B.) Kuvallinen ilmaisu vanhustyössä rakentuu parhaimmillaan inhimillisen vuorovaikutuksen ja toisaalta taideprosessin ymmärryksen alueelle. Kuvallisin keinoin tehty tarinaan liittyy paljon seniorin omaa sanatonta, tekemistapojen, ma-

teriaalien, teosten, ilmeiden ja eleiden hiljaista kieltä, jota ohjaajan ja muut ryhmäläiset oppivat ajan myötä kuulemaan ja tunnistamaan. (Pulkkinen toim. Marin & Hakonen 2003:157-159.)

Vertaisryhmässä taiteen tekeminen helpottaa seniorin taidetyöskentelyn onnistumisen paineita. Samanikäisillä ovat samat kokemukset, joten he ymmärtävät toisiaan kun jalka ei nouse tai käsi vapisee ja kaikki aloittavat ikään kuin samalta viivalta. Luontevassa ja arkirutiineista erottuvassa ilmapiirissä seniorin turtuneisuus katoaa ja hänellä on luovuuteen tarvittava utelias yhä uudelleen ihmettelevä mieli. (Hohenthal-Antin 2006:47.) Kirjassa Kutkuttavaa taidetta Leonie kirjoittaa uskovansa taidetoiminnan voimaan torjua katoavaa yhteisöllisyyttä ja, että yhteisöllisyyden vahvistajana taide luo siltoja eri ikäpolvien välille, yhdistää ja kiinnittää ikäihmiset yhteisöön (Hohenthal-Antin 2006:48.)

Taide on erityinen tapa ilmaista itseään sekä toteuttaa luovuuttaan. Taiteellisessa ilmaisussa luovuus on toiminnan keskeinen motiivi ja lähtökohta. Taiteen tekemistä voi joskus kehittää ammatillisesti, vaikkei taiteen tekijöiden tarvitse olla ammatiltaan taiteilijoita. Taiteelliselle ilmaisulle on luontevaa, että siinä taito, tieto ja tunne vaikuttavat yhdessä tekemiseen. Sen takia taiteella on kyky puhutella taiteen vastaanottajia joskus voimakkaasti. Taide myös joskus käsittelee ihmisenä olemisen kysymyksiä kokonaisvaltaisesti. Aktiivinen, vireä ja luova kansalaisyhteiskunta toimii parhaimmillaan taiteen tavoin, koska siinä on käytössä ihmisten luovat voimavarat ja taidot. Luovuutensa avulla ihminen sekä lajina, ryhminä että yksilönä antaa kohtaamilleen asioille mielen ja merkityksen ja etsii oman tapansa elää ja vaikuttaa toimintaympäristössään. (Liikanen 2010: 36.)

3 Aikaisemmat Active art opinnäytetyötutkimukset

Kati Koskinen on vuonna 2009 tehnyt opinnäytetyönsä pohjautuen vuonna 2007 Active art pilotti 1:seen ja tutkimuksen aiheena oli projektin verkkosivujen luominen. Kristiina Litukka ja Anna Vuorinen ovat tehneet vuonna 2009 toiminnallisen opinnäytetyön Active art toiminnasta, ensiksi osallistuen kevään 2007 pilotti 1:seen ja sen jälkeen toteuttaen oppimaansa kentällä. Miia Kiiski sekä Johanna Storck ovat tehneet oman opinnäytetyönsä Active art pilotti 2:een pohjautuen ja tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata ikäihmisten kokemuksia toiminnasta ohjaajien kuvaamana.

Kati Koskinen on ollut mukana ensimmäisessä Active art:ssa keväällä vuonna 2007. Hän harjoitteli Active art pilotti 1:n aikana työskentelytapoja ja sen jälkeen työparinsa kanssa toimi kentällä oppimansa mukaan. Koskisen idea opinnäytetyöhönsä lähti omasta kokemuksestaan ollessaan opiskelijana pilottiryhmässä ja päällimmäiseksi tavoitteeksi hän asetti työtavan aktivoimisen projektin verkkosivujen avulla. Toiminnallisista työpajoista kerääntyneen palautteen avulla Koskinen pystyi vastaamaan palvelun käyttäjien tarvintaan, ja tällä keinolla luomaan Active art:lle mahdollisesti tulevaisuudessa toimivan verkkosivuston. Verkkosivusto on tänä päivänä vielä varhaisessa vaiheessa, mutta kovassa kehityksessä. (Koskinen 2007.)

Litukka ja Vuorinen ovat tehneet vuonna 2009 opinnäytetyönsä pohjautuen Active art työskentelytapaan. Heidän työnsä tavoitteena oli omaishoitajien ja heidän muistisairaiden puolisoitensa tukeminen taiteen ja vertaisryhmän avulla. Ennen omaa opinnäytetyötoimintaansa he tutustuivat Active art:iin pilotti 1 avulla ja sen jälkeen lähtivät toteuttamaan omaa opinnäytetyötänsä yhdessä omaishoitajien ja heidän puolisoitensa kanssa. He tekivät alku- ja loppuhaastattelut, käyttivät Active art:n toiminnassa käytettävää numeraalista tunne- ja viireystilaa kartoittavaa kaavaketta sekä omia laatimiaan kaavakkeita. Heidän asettamansa tutkimuskysymyksiin vastattiin ja yhteenvedona he pystyivät myöntämään Active art:n toimivuuden omaishoitajille ja heidän puolisoille. (Litukka & Vuorinen 2009.)

Kiiski ja Storck tutkivat opinnäytetyössään osallistujien kokemuksia Active art toiminnasta. He tutkivat kokemuksia ohjaajien kuvaamana eli he tutustuivat siihen miten ohjaajat huomasivat ryhmäläisessä kehitystä, kokemuksen tunnetta ja osallisuutta. Opinnäytetyö pohjautui Active art:n pilotti 2:seen. Heidän päätavoitteensa oli tuottaa kuvailevaa tietoa Active art pilotti 2:n taideryhmiin osallistuvien ikääntyneiden ryhmäläisten kokemuksia ohjaajien kuvausten pohjalta ja tarkoituksena oli tuoda ryhmäläisten oma ääni kuuluvaksi. Heidän tutkimuksensa osoitti, että Active art- ryhmät tuottivat sekä yksilöllisiä että yhteisiä voimavaroja. ”Se toi virikkeellisyyttä normaaliin arkeen sekä sai ryhmäläiset aktivoitumaan ja yksinäisyys vähentyi. Taideryhmät tuottivat ikääntyneille iloa ja yhdessä tekemisen riemua. Toiminnan jatkuessa ryhmäytymistä tapahtui, mitä kautta yksilöiden rohkeus tehdä erilaista kuin totuttu lisääntyi.

Ryhmäläiset eivät enää väheksyneet omia töitään kuten alussa ja he kokivat yhteenkuuluvuutta ja kannustivat muita.” (Kiiski & Storck 2009.)

Active art:n aikaisemmissa tutkimuksissa on tutkittu ja tuotu esille taiteen tekemisen vaikutuksia sekä omaisiin että ryhmäläisiin niin ohjaajan kuin omaisen näkökulmasta ja Active art:n tuomista lähemmäksi ja helpommaksi käyttäjille. Ensimmäisestä pilotista eteenpäin Active art:a on pyritty päivittämään sellaiseksi kuin mahdollinen kysyntä on. Tutkimuksista on selvinnyt millainen kysyntä on, ja sen mukaisesti on pystytty kehittämään, parantamaan, muuttamaan tai ideoimaan jo valmista aihiota.

”Active art on kehityshanke, jossa ohjaajakoulutukseen osallistuvat opiskelijat ja työntekijät sitoutuvat keräämään aineistoa, jonka myötä Active art-työtapaa edelleen kehitetään ja Active art-toimintaan osallistuvien asiakkaiden kuntoutuksen suunnitelmallisuutta ja tuloksia seurataan. Kehitystyö on toimintatutkimuksellista, laadullista tutkimusta, jonka kehityskohteena on erikseen tunnistettu ja määritelty. Aineisto mahdollistaa myös uusien tutkimuksellisten avausten tekemisen. Ohjaajakoulutukseen osallistuvat kehittävät omia taitojaan ohjaajana, jota kerätty aineisto myös tukeen.” (Ahos & Pusa 2009 B.)

4 Opinnäytetyön tutkimuksen tarkoitus

Tutkimustyön tarkoituksena on järjestelmällisesti vastata toiminnallisista käytännöistä syntyneisiin kysymyksiin tai ajattelussa syntyneeseen ongelmaan. Tutkimuksen tarkoitus on myös erilaisten tietojen kartoittamista ja aineiston keräämistä ja luokittelemista. Tutkimustyötä on mahdollista tehdä joko niin, että syntyy päämääränä yleistettävä tutkimustulos tai tuloksena on pelkkä käytännöllinen ratkaisu. Tutkimustieteessä myös esiintyy erilaisia pyrkimyksiä riippuen siitä, mihin tutkimuksen tulosta tarvitaan. (Varto 1992:11-12.)

Toivon mukaan opinnäytetyöni myös herättää huomiota sosiokulttuuristen menetelmien ja varsinkin kuvataiteen positiivisen vaikutuksen senioreihin sekä ryhmätyöskentelyn vaikutukset. Nyky-yhteiskunnassamme puhutaan kuinka senioreita ei saa jättää yksin ja senioreiden aktiivisen loppuelämän takaamiseksi on kehitettävä uusia hienoja toimintoja. Osittain tämän opinnäytetyöni tarkoituksena on herättää ihmiset ajattelemaan tarvitseeko seniori välttämättä uutta ja hienoa vai riittääkö mahdollisesti vanha ja tuttu toiminta pitämään seniorin loppuelämän laadun hyvänä.

Itse olen omien työharjoittelujeni ja työkokemusten pohjalta enemmän kiinnostunut senioreiden ja ikäihmisten sosiokulttuuristen menetelmien osaamisesta. Itse olen huomannut, ettei seniori välttämättä tarvitse suurta ollakseen tyytyväinen, vaan on tyytyväinen pieneen toimintaan ja huomioon. Minulla on käytössä Active art pilotti 3 tämän hetkiset toiminta-aineiston materiaalit, joihin tutustumalla ja tutkimalla etsin miten seniori voi olla tyytyväinen. Aineisto pohjautuu täysin siihen mitä ryhmäohjaajat ovat huomanneet senioreissa Active art-taidetyöskentelyn aikana kirjaamalla havainnot ja senioreiden kommentit ylös.

Toivon suuresti, että tutkimukseni herättää lukijoissa mielenkiintoa parantaa senioreiden sosiokulttuurista toimintaa ja innostumaan toimimaan senioreiden hyväksi niin kuin itse toivon toimivani tulevassa ammatissani. Tutkimukseni tutkii kysymyksiä miten ohjaajat huomaavat seniorin tunteiden ja aistimuksien heräävän taidetyöskentelyn aikana tai jo olemassa olevien tunteiden esillä oloa sekä millä tavalla ryhmäohjaaja huomaa seniorin olevan osana Active art-taidetyöskentelyryhmää.

Aihekirjallisuuteen tutustumalla ja aikaisempia opinnäytetöitä aiheesta lukemalla pääsin lähemmäksi tutkittavaa aineistoa. Tämän seurauksena sain pohjaa työhön, minkä johdosta oli minun helpompi aloittaa vastauksien etsiminen tutkimusaineistosta. Teoriaan tutustumalla pystyin ajattelemaan mitkä asiat ovat tärkeitä tuoda esille työssäni ja aikaisempia opinnäytetöitä lukemalla pystyin rajaamaan oman aiheeni helpommin. Aikaisempien tutkimuksien myötä minun oli helpompi myös rajata oma tutkimusalueeni.

Nykyään tutkimustyön merkityksellisyys on suuri, sillä tutkimustyö pitkälti ohjaa nyky-yhteiskunnan tapaa ymmärtää todellisuutta, niin objektiivista ympäristöämme kuin ihmisen maailmaakin. Tutkimustyön yleinen ja erityinen tarkoitus on auttaa ihmistä ymmärtää maailmaansa, kuitenkin asettamatta mitään irrallista tai erillistä saraketta ihmisen maailmasuhteeseen. Useimmiten se mitä valitaan tutkittavaksi ja miten lopputulokset ymmärretään, liittyvät suoranaisesti omaan elämäämme. (Varto 1992:16-17.)

4.1 Tutkimusmenetelmän valinta ja analyysi tapa

Opinnäytetyön tutkimisen kohde on Active art-työskentelyn vaikutukset ikäihmisten mielialaan ja taidetyöskentelyyn ryhmän ohjaajan havaintojen pohjalta. Avaan käsitteitä vanhuus, seniorin taidetyöskentely sekä sosiokulttuuriset menetelmät, ja tutkin Active art pilotti 3:sen aineistoa. Valitsin tämän opinnäytetyö aiheen, koska minua on aina kiehtonut ikäihmiset ja heidän toimintakykynsä vanhana. Sosionomi opinnoissani olen tutustunut Active Art ohjaajakoulutukseen. Toisessa työharjoittelussani toteutin muutamia Active art toimintakertoja ja jo silloin huomasin kuinka taidetyöskentely vaikuttaa sekä positiivisesti että rakentavasti senioreihin.

Tutkimustyön edellytyksenä on tutkijan mielenkiinnon tunne tutkittavaa aihetta tai kohdetta kohtaan. Tutkimuksellisella mielenkiinnolla tarkoitetaan tapaa, jolla tutkija tutkijana asennoituu tutkimukseen, aiheeseen, kohteeseen ja metodologiaan. (Varto 1992:27-28.) Minun mielenkiintoni senioreihin on lähtöisin jo aikaisemmasta ammatistani lähihoitajana vanhustyössä. Olin aikaisemmassa ammatissani käytännön kautta osoittanut mielenkiintoa ikäihmisiin ja senioreihin, mutta nyt minun on myös mahdollista teoreettisella mielenkiinnolla nostaa esille innostukseni tutkimuskohdetta kohtaan.

Tutustuin aluksi aihekirjallisuuteen, jotta minun oli helpompi ymmärtää mitä tutkin. Aihekirjallisuuden tutustuttuani oli minun helpompi aloittaa aineiston tutkiminen, käsitteleminen ja tärkeiden kysymysten esille nostaminen. Minulla on käytössä ollut valmis aineisto Active art pilotti 3:sta, jota tutkin ja josta etsin vastauksia tutkimuskysymyksiini. Ennen kuin pystyin aloittamaan aineiston tutkimisen oli minun ryhmiteltävä aineisto eri osiin, joiden avulla näin miten aineiston teoreettisuus jakautuu. Valitsin analyysitavaksi aineiston sisällön erittelyn, sillä siinä tilastollinen sisällön erittely analysoi sitä, miten tai mitä jostakin asiasta on kirjoitettu tai puhuttu. Sisällön erittelyssä eritellään mahdolliset teemat, jonka jälkeen aineistoa on helpompi lähteä tutkimaan. (Eskola & Suoranta 2000: 185.)

Tutkimusaineistoa en ole itse hankkinut haastattelemalla eri keinoin, vaan käytössäni on ollut valmis tutkimusaineisto Active art pilotti 3:sen tämän hetkistä toimintakerroista. Toiminta-

kertojen ohjaajat ovat havainnoineet kohderyhmää ja kirjoittaneet ylös valmiisiin Active art:n omiin lomakkeisiin vastauksia. Itse en ole haastatteluja tehnyt, mutta toisaalta tutkimukseni pohjalla on tietynlainen osallistuva havainnointi menetelmä, jossa aineisto kerätään tutkijan osallistumalla tutkimansa yhteisön toimintaan (Eskola & Suoranta 2000:98.) Oma työskentelyni on pohjautunut aineistolähtöiseen analyysiin, jossa tarkoituksena on luoda tutkimusaineistosta teoreettinen kokonaisuus (Tuomi & Sarajärvi 2009:95.)

4.2 Opinnäytetyön tutkimuksen tavoite

Tutkimukseni tavoitteena on 1. esitellä Active art taidetyöskentely ryhmässä olevien senioreiden onnistumisia ja valmiuksia ohjaajien havainnoista sekä myös tuoda 2. esille sosiokulttuuristen menetelmien merkitys ja tarkoitus senioreiden arjessa. Omana tavoitteena tässä on oppia tuntemaan senioreiden toimintakykyä taidetyöskentelyssä sekä kehittyä tietoisemmaksi senioreiden mahdollisuuksista sosiokulttuurisiin menetelmiin. Omasta mielestäni suurin tavoitteeni tähän tutkimustyöhön ja tutkimukseen on valmistuminen tulevaan ammattiin. Jonkun verran olen kokenut jo itseni osaavaksi sosionomiksi ja tämä tutkimustyö on minulle tietynlainen loppuesitys oppimastani.

Active art-projektilla on oma päätavoite; kehittää taidelähtöinen moniammatillinen työtapakokonaisuus, jolla edistetään ikäihmisten kokonaisuhyvinvointia ja kuntoutetaan ikääntyviä sekä tuetaan heidän yhteisöään muuttuvassa elämäntilanteessa. (Aho & Pusa 2008 A.) Opinnäytetutkimuksellani toivon edistäväni ja sen olevan osa Active art:n tavoitteita. Sekä tutkimukseni tavoitteena on edes auttaa Active art-toimintaa ja sen omia päätavoitteita että lisätä Active art-aidetyöskentelyn tietoisuutta ja ohjaajakoulutuksen merkitystä.

4.3 Tutkimuksen aineisto

Pohjana opinnäytetyössäni on Active art pilotti 3:n valmis aineisto, jota hyödynnän ja tuon esille opinnäytetyössäni. Senioreiden taidetyöskentelyn osaaminen ja valmiudet, taidetyöskentelyn vaikutukset sekä senioreiden esille nousseet tunteet ja ajatukset ovat aiheita, joihin etsin vastauksia pilotti 3:sta. Aiheeseen liittyvistä kirjallisuuksista etsin tietoa ja teoriaa vanhuudesta, sosiokulttuurisista menetelmistä ja senioreiden elämästä. Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus, missä selvitän valmiin aineiston pohjalta, miten taidetyöskentely on vaikuttanut senioreihin. Minulla on käytössä Active art pilotti 3:n koko aineisto, mitä on tähän mennessä olemassa. Opinnäytetyössäni nostan aineistosta esille vastaukset tutkimuskysymyksiini, jotka ovat seniorin valmiudet taidetyöskentelyyn, millä tavoin seniori on osana kohtaa-

mistaidetyöskentelyryhmää ja millä tavoin ryhmäohjaaja on huomannut seniorin taidetyöskentelyn esille tuomat tunteet ja ajatukset taidetyöskentelystä.

Valmis aineiston sain Active art pilotti 3:sta, jossa Active art ohjaajakoulutuksen saaneet opiskelijat ja Vantaan Kaupungin työntekijät työskentelivät yhdessä työntekijöiden eri toimipisteissä. Pilotti 3:n työskentelyparit saivat täytettäväkseen Active art osallistujien havainnointi lomakkeen, johon he täyttivät jokaiselta kerralta ohjeiden mukaisesti senioreista viireystilan kyseisenä päivänä sekä työskentelyn aikana ilmentynyttä. Aineistoa oli kolmesta eri Active art toimintaryhmästä. Active art pilotti 3:ssa oli yhteensä senioreita 21 ja ohjaajia 7. Active art pilotti 3:n toimintakertoja oli yhteensä 27 ja toteutus tapahtui ajalla syyskuu - joulukuu 2009. Senioreiden havaintoihin oli käytössä Active art:n oma osallistujien havainnointi lomake ja senioreiden kommentit ryhmäohjaajat kirjoittivat osallistujien havainnointi lomakkeen reunaan tai muulle paperille. Tällä tavoin sain selville senioreiden työskentelyjen havainnoinnit ja senioreiden kommentit.

4.4 Tutkielman toteutus ja aineiston analyysi

Laadullisessa opinnäytetyössäni vastaan tutkimuskysymyksiin, jotka löydän pilotti 3:n aineistosta. Tarkoitukseni on avata tutkimuskysymyksiä teorialla ja löytää vastaukset aineistosta kysymyksiini. Aineistonkeruumenetelmänä minulla on aineiston havainnointi ja erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto (Tuomi & Sarajärvi 2009:71.) Vaikka itse puollan kovasti taide-työskentelyä senioreille, pyrin opinnäytetyössäni olemaan täysin puolueeton ja toimia eettisesti oikein. Analysoin ja havainnoin aineistoa ulkopuolisin silmin ja pyrin tutkimuksessa olemaan tuomatta omaa mielipidettäni esille. (Tuomi & Sarajärvi 2009:125.)

Tutkimusaineiston käsittelyssä hyödynnän aineiston teemoittelua, jonka avulla löydän avainsanat ja pääotsikot, jotta pystyn tekemään oikea oppisen aineiston klusterisoinnin eli ryhmittelyn. Ryhmittelyn tarkoituksena on selkeyttää ja yksinkertaistaa tutkimusaineistosta löytyneet aiheet helppolukuisiksi. Klusterisoinnin jälkeen aloin otsikoimaan aineistoa, jotta pystyn nostamaan esille pääluokan ja sen myötä yhdistävän luokan. Aineistolähtöisessä analyysissä on tarkoitus yhdistellä käsitteitä ja sitä kautta saada vastaus tutkittavaan kohteeseen. Sisällönanalyysi perustuu tulkintaan ja päättelyyn, jossa muodostan yleiskäsitteiden avulla kuvauksen tutkimuskohteesta. (Tuomi & Sarajärvi 2009:111-112.)

Mielestäni on tärkeätä suurta tutkimusaineistoa käsitellessä jakaa tutkimusaineisto pienemmiksi aiheiksi, jotta varmasti kaikki omaan tutkittavaan tutkimukseen tärkeä tieto tulee esille. Haluan tutkimuksessani tuoda tärkeimmän ja oleellisemman esille ja siksi käytän aineiston tutkimisessa ala-, ylä- ja pääotsikointia tutkimuskysymysten vastausten löytämiseksi. Aineis-

tolähtöisessä analyysin valitsin myös siksi, koska siinä tuloksissa kuvataan luokittelujen pohjalta muodostetut käsitteet tai kategoriat ja niiden sisällöt sekä johtopäätösten teossa pyrin ymmärtämään, mitä asiat minulle merkitsevät. (Tuomi & Sarajärvi 2009:113.)

Käytössäni oli pilotti 3:n aineisto, jossa oli jo valmiiksi havainnoitu senioreiden työskentelyä, joten en kokenut tarpeelliseksi lähteä haastattelemaan ryhmäohjaajia heidän havainnoista senioreiden työskentelystä, vaan käytin valmista aineistoa tutkimuksessani. Valmista pilotti 3:n aineistoa oli käytettävissä kolmesta eri työskentelyryhmästä ja yhteensä taidetyöskentely kertoja syksyllä 2009 oli 27. Valmiin aineiston litteroin jakamalla aineiston ryhmiin *ohjaajien yhteenvedot*, *Kohtaamistaide rupeamat*, *Kohtaamistaide ohjaajan oma arviointi*, *osallistujien havainnointi ja ohjaajien ylös kirjoittamat senioreiden kommentit ja havainnot senioreiden työskentelystä*. Tämän jälkeen valitsin sopivat mielestäni sopivat ja kuuluvat ryhmät opinnäytetyöhöni ja lähdin näitä ryhmiä tutkimaan ja analysoimaan enemmän.

Tutustuin valittuihin ryhmiin *osallistujien havainnointi*-lomakkeet sekä *ohjaajien ylös kirjoittamat senioreiden kommentit ja havainnot senioreiden työskentelystä* etsimällä näistä ryhmistä uusia kategorioita. Osallistujien havainnointi- lomakkeen tuloksia en kategorisoinut enempää, sillä niistä näkyy itsestään jo seniorin työskentely, kehitys ja Active art:n vaikutus, mutta ohjaajien ylös kirjoittamat kommentit ja havainnot avasin ryhmittelemällä ja kategorisoimalla niitä. Osallistujien havainnointi lomakkeita oli pilotti 3:ssa 30 kappaletta ja ohjaajien ylös kirjoittamat senioreiden kommentit ja havainnot senioreiden työskentelystä - lomakkeita oli yhteensä 51 kappaletta.

Näkökulman opinnäytetyöni tutkimusosaan valitsin asiakaslähtöiseksi. Siksi en tutkimukseeni ottanut mukaan ollenkaan ohjaajien yhteenvedot Active art pilotti 3:n toimintakerroista enkä ohjaajien omia arviointeja, joita oli yhteensä 51 sivua. Päätin pitää ne erillisenä tutkimuksena. Tähän tutkimukseen otin ainoastaan aineistot, jotka liittyivät senioreihin tai olivat lähtöisin senioreista. Koska senioreita ei ole haastateltu Active art toimintatuokioiden jälkeen eikä heiltä ole kysytty miltä heistä tuntuu ja mitä he pitivät Active art:sta, tutkimusaineisto pohjautuu kokonaan ohjaajien havaintoihin ja heidän pääteltyihin senioreiden tunteisiin, mielipiteisiin ja ajatuksiin. Ryhmäohjaajat ovat kirjoittaneet ylös omin sanoin ja kokemuksiin miltä heidän mielestä seniori on kokenut Active art taidetyöskentelyn tekemisen. Tutkimusaineistossa on ohjaajien esille nostamat havainnot senioreiden työskentelystä sekä ohjaajien kuulemat senioreiden kommentit työskentelystä.

Tutkielman tekemisen aloitin tutustumalla valmiiseen aineistoon ja katsomalla mitä aineistosta löytyy. Nostin itselleni esille omasta mielestä tärkeimmät aiheet ja aloin tutkimaan niitä tarkemmin ja havainnoimaan. Sain jaettua aineistosta kaksi kategoriaa, *senioreiden omat kommentit taidetyöskentelystä ohjaajien ylös kirjaamana* sekä *ohjaajien ylös kirjoittamat*

havainnot senioreiden taidetyöskentelystä. Edellä mainittuja kategorioita tutkin molempia yksitellen. Kategorioiden sisällä olevia havaintoja ja sanontoja yhdistin samanlaisiin ryhmiin. (Liite 1.)

Ryhmittelyn jälkeen esille nousseet samankaltaiset sanonnat ja havainnot laitoin samoiksi alaotsikoiksi kuten *kommunikaation puute, sairauden aiheuttama oire, päivän olotila ja osana ryhmänä olemista sekä muistojen ja menneisyyden herääminen sekä esille tuominen* ja etsin niihin yhdenmukaiset yläotsikot kuten *vuorovaikutus taidon oleminen, käyttäminen, käyttämättömyys ja hallitseminen sekä eletyn elämän uudestaan kokeminen.* Yläotsikoimisen ja yhdenmukaisuuden jälkeen havainnot ja kommentit pystyin helposti luokittelemaan pääluokkiin kuten *sosiaalinen kanssakäyminen ja elämän historia.* (Liite 1.)

Aineiston analyysin jälkeen oli minun helppo huomata millaisia kokemuksia ja tunteita sekä havaintoja ohjaajat olivat senioreissa nostaneet esille taidetyöskentelyn aikana. Tuloksia oli helppo yhdenmukaistaa ja luokitella samoiksi aiheiksi pelkistämisen jälkeen, mutta en halunnut unohtaa kokonaan alkuperäisiä ilmauksia ja siksi liitin tutkimustuloksiin senioreiden kommentteja ja ohjaajien havainnoita senioreista työskentelyn aikana. Alkuperäiset senioreiden ilmauksen ja ohjaajien havainnot tuovat myös tutkimustuloksiin omaa mielenkiintoa ja aitoutta sekä luovat luotettavuutta ja alkuperäisyyttä tutkimukseen.

5 Tutkimuksen tulokset

Tutkimus aineistoa oli helppo käsitellä, koska se liittyi suurimmaksi osaksi tutkimustyöni kysymyksiin ja tutkimukseen ja aineistossa oli enimmäkseen vain havaintoja ja kommentteja senioreiden työskentelystä. Tulokset olen jakanut kahteen eri alaotsikkoon *senioreiden kommentit* ja *ohjaajien havainnot* helppolukuisuuden takia ja selkeyttämisen vuoksi. Molempia kategorioita käsitellen ja tutkin yhdessä tutkimustulosten loppuosassa. Active art pilotti 3:n aineisto antoi paljon vastauksia senioreiden taidetyöskentely käyttäytymisestä, koska ohjaajat kirjasivat joka kerrasta ylös huomioita ohjeen mukaisesti. Näiden kirjattujen tietojen perusteella pystyin itse havainnoimaan ja löytämään tuloksia tutkimuskysymykseeni millaisia asioita esiintyy senioreilla Active art-taidetyöskentelyn aikana.

5.1 Senioreiden kommentit

”Ihan kuin minä, alaston puu sekä iloisempi kevät.”

Usean seniorin kommentista pystyy selkeästi huomaamaan ja esille nostamaan *ryhmätyöskentelyn* helppouden ja ihanuuden. *”Ei tartte jälkiä korjata.”* Seniorin on helppo mennä valmiiseen ryhmään työskentelemään, kun ei tarvitse miettiä tarvikkeiden esille nostamista tai niiden pois siivoamista ja jälkien siivoamista. Sosiaalinen verkosto ja ihmissuhteet ovat tärkeitä läpi elämän ja tutkimuksissa on havaittu niiden pitävän terveinä sekä auttavan elämään pidempää, mutta ne kuitenkin vaativat vaatimista kukoistaakseen (Kauhanen-Simanainen 2009:277.)

Ryhmätyöskentely antaa seniorille tukea ja kannustusta toisilta ryhmäläisiltä ja valmiin tuotoksen katsominen yhdessä toisten kanssa tuo uusia mielipiteitä esille ja yllätyksiä *”Vaikka oli kuus tekijää, silti tuli hyvä.”* Työskentely vertaisryhmässä helpottaa tekemisen tuottamista ja tuottaa iloa. Ryhmätyöskentely myös valmiiksi suunnitellussa ryhmässä tuo seniorille uusia tuulia ja ideoita miten taidetta voi tehdä.

”Ei olisi uskonut, että näin voi tehdä.”

”Vakava homma, kieli pyörii suussa.”

”Helppoa työskentelyä, vätsäytti vain.”

”Kiva tehdä, ei sottaamista, vaan ihan järkihommaa.”

Ja vaikka työskentely ei välttämättä ole tuttua, ei se tarkoita, ettei sitä voisi tehdä ja saada nautintoa tekemästään. Uuden kokeminen tutussa ja turvallisessa ympäristössä voi antaa uutta mielekkyyttä kotona olemiseen ja arjesta selviytymiseen. Joskus tuotettu työ tulee helpos-

ti kun toisinaan taas joutuu hetkeksi pysähtymään ja miettimään ennen itse työskentelyn alkamista.

”Työskentely tuntui helpolta, ei tuttua-uusi kokemus.”

”Nää on kivoja nää tämmöset nää.”

”Ensin vähän aikaa katsoi, sitten rupesi tekemään.”

”Tähän oli hyvä maalata, se tuli ihan luonnostaan.”

”On mukava kun joka kerta on erilainen, vaihteleva ohjelma, yleensä on samaa vain.”

Active art-taidetyöskentelyryhmässä työskenteleminen kehittää *vuorovaikutustaitoja* väistämättäkin. Lopussa tapahtuva arvostuskierros kerää toisilta ryhmäläisiltä mielipiteitä, omia muistoja sekä ajatuksia töistä, ja niitä on helppo jakaa toisten kesken. Vuorovaikutustaitojen ylläpitäminen on tärkeää myös myöhemmällä iällä, sillä se on tärkeä osa ihmistä ja toisten ihmisten kanssa käytävää sosiaalista kanssakäymistä. Active art-ryhmässä toisten töistä nousevat ajatukset, mielipiteet ja muistot on hyvä jakaa muiden kanssa, sillä se antaa tekijälle mukavaa palautetta työstään. Ohjaajien kehittelemät uudet työskentelyn ideat saavat ryhmäläisten mielikuvituksen heräämään ja niiden kokemusten toisille kertominen on osa hyvää vuorovaikutusta.

”Hienot tuotokset tulikin.”

”Näitä ideoita voisi viedä vaikka avaruuteen.”

”Kaksi varista Suomen metsässä, itse toinen, kaveri toinen.”

”Hyvä syksyinen sekamelska.”

Kaikessa työskentelyssä tapahtuu huomaamattakin oman itsensä ja minuutensa tutkimista. Active art:ssa seniori *reflektoi* itseään, työskentelyään ja työtään tiedostamattomasti sekä tiedostamalla. Oman itsensä reflektointi on tärkeä osa taidetyöskentelyä sekä työskentelyä ryhmässä. Se, että osaa miettiä miten on toiminut tai miten ei toiminut, on osa kasvamista ja kasvamista tapahtuu aina. Sekä myös tekemisen tuloksen tutkiminen kehittää oman työskentelyn tekemistä. Joskus reflektoidessaan omaa työtään, sitä löytää hyviä asioita, mutta pois suljettua ei ole negatiivisuuden löytyminen työstä. Aina työskentely ei ole mielekästä, mutta sen tunnistaminen on osa onnistunutta oman itsensä tutkimista. Lopputulos voi olla myös joskus pettymys, mutta sen käsitteleminen on onnistumista.

”Siinä on jotain kirjoitusta, mutta en tiedä mitä.”

”Kaikki vuodenajat näkyvät työssä, jos käyttää mielikuvitusta.”

”Se on tyhjä.”

”Luuli aluksi, että on helppoa, mutta ei ollutkaan.”

”Ei siinä ollut kuin punaista ja vihreätä.”

On normaalia, että seniori kokee tuntemattoman ja vieraan asian vastenmieliseksi ja asettaa tietyt ennakkoluulot asiaa kohtaan. Active art on epäilyttänyt aluksi senioreita ja ryhmää, mutta ennakkoluulojen vääristymisen myötä seniori on saattanut huomata Active art-taidetyöskentelyn hyväksi mikä on antanut seniorille *yllätyksellisyyttä*. Tavallisessa ja muuttumattomassa arjessa on välillä hyvä kohdata uusia asioita ja tiputtaa ennakkoluuloja ja Active art on hyvä tällaisessa asiassa. Yllätyksellisyyden myötä seniori saa uusi mielenkiintoja ja mielenkiinnon kohteita. Pieni yllätyksellisyys piristää arkea ja seniorin mieltä.

”Oli kyllä jännittävää ja yllättävää.”

”Mukavaa tehdä.”

”Tekeminen oli kivaa.”

”Nautin valtavasti.”

”Oli ihan kivaa tehdä.”

Kaikki uusi ja tuntematon voi kuitenkin olla vastenmielistä eikä siitä välttämättä aina pidä. On sallittua, että seniori tuntee *epämielekkyyttä* työskentelyä kohtaan, se on inhimillistä. Kaikesta ei voi pitää ja ryhmässä on aina muutama, joka on sitä mieltä. Työstä voi tehdä epämielekkästä jokin työskentelytapa kuten huovuttaminen tai hiilillä piirtäminen tai työskentelyn osaamattomuus voi aiheuttaa työn tekemisen haasteellisuuden ja sen takia tehdä työstä tai työskentelystä epämiellyttävää. Kun jokin asia on seniorille epämiellyttävää, ei sitä tule ohjaajan korjata mielekkääksi, mutta syyn alkuperä on ohjaajan tunnistettava ja huomattava. Epämielekkyyttä ei voi sivuuttaa eikä niin tulisi tehdä. Joskus työn epämielekkyyks voi johtua sen hetkisestä olotilasta kuten väsymyksestä, nälästä tai muusta ulkoisesta tekijästä tai joskus työn tekemistä ei vain ymmärrä.

”Raskasta, mäntysuopa on inhottavaa.”

”Tekeminen oli tuskallista.”

”Uuvuttavaa.”

”Aika haasteellista saada siitä kalan näköistä.”

”Ei ole mitään järkeä.”

”Outoa toi talkkihomma.”

Jokaisessa seniorissa on *sisäinen taiteilija*, joka Active art:n avulla nousee mahdollisesti uudestaan esille tai aktivoi jo esillä olevia taitoja. Seniori on mahdollisesti nuorempana ollut aktiivinen taiteen tekijä, mutta iän myötä on taidetyöskentelyn laittanut syrjään tai mahdollisten sairauksien myötä jättänyt taidetyöskentelyn pois. Active art-ryhmässä on noussut uudestaan esille taiteellisia tunteita ja sisäinen taiteilija on päässyt valloilleen. Erilainen työskenteleminen ruokkii taiteellisuutta ja samalla herättää seniorissa mielenkiintoa omaa tai-

teellisuutta kohtaan. Joskus taiteellisuuden herääminen voi olla tuskallista, mutta samanlaisessa työskentelyryhmässä on helppo purkaa tuntemuksiaan. Joskus seniori tuntee olevansa kuin taiteilija ja joskus seniori on taiteilija.

”Pika taidetta.”

”Tunsin olevani taiteilija.”

”Ihanaa kun on taiteilija tässä.”

”Kaksi taiteilijaa, tulipa hienoa.”

Active art:n tarkoituksena on saada ryhmäläiset yhdeksi, tukevaksi ja turvalliseksi yhteisöksi, siksi Active art:a järjestetään kerran viikossa noin kymmenen viikon ajan. Ohjaajien kasaama ryhmä antaa ryhmäläiselle tukea ja turvaa ja sellaiseen ryhmään on helppo saapua, missä tuntee olonsa mukavaksi. Seniori kokee helposti itsensä osaksi ryhmää kun huomaa olevansa yksi ryhmäläinen eikä ulkopuolinen. *Ryhmäytyminen* herättää seniorissa uusia tunteita ja kokemuksia ja erilaisten kokemusten jakaminen on helpompaa ryhmässä. Kun seniori kokee ryhmäytyneensä osaksi ryhmää, on paikalle saapuminen helpompaa ja luontevampaa.

”Tänne on aina mukava tulla.”

”Täällä on tosi kiva olla ja tosi ystävällistä väkeä.”

”Tänne on niin kiva tulla, kiva kun ei tiedä mitä tehdään.”

Taiteen tekeminen saattaa väistämättä nostaa esille menneisyyden. Nykyajan seniorit ovat eläneet monipuolisen ja värikkään elämän ja taidetyöskentely auttaa tuomaan esille eletyn elämän. Kuvallinen taide on näyttävää ja eletty elämä saa kuvan sen avulla. Monen seniorin on helppo puhua eletystä elämästä, mutta kuvan tekeminen ilman sanoja on vielä helpompaa tuoda esille oma *elämän historia*. Kuva on juuri sellainen kuin sen kukin näkee ja ilman sanoja oma elämä pysyy salaisuutena, jos niin haluaa. Toisille oman elämän historian esille tuominen on helpompaa kuin toisille. Active art-ryhmän antama vertaistuki ja vuorovaikutteellisuus helpottavat oman elämän historian esille tuomista. Kuitenkin se on itse seniorin valittavissa kuinka paljon historiaansa haluaa esille tuoda milloinkin.

”Rytmiä.”

”Elämä on yhtä solmua, itse aukaisen solmut.”

”Kivaa tää lapsuuteen takaisin.”

5.2 Ohjaajien havainnot

Ohjaajien havaintojen perusteella on helposti huomattavissa senioreiden *sosiaalinen kanssakäyminen* toisten kanssa. Active art-taideryhmässä työskenneltäessä toisten huomioiminen, oman itsensä esille tuominen ja ryhmässä oleminen on sosiaalista käyttäytymistä. Seniorien sosiaaliseen kanssakäymiseen vaikutti moni asia kuten sairauden aiheuttamat oireet, kommunikaation puute, sen päivän olotila ja ryhmässä työskentelemisen taidot. Toisilla oli enemmän vuorovaikutustaitoja kuin toisilla, osa senioreista osasi käyttää niitä oikein toisiin verrattavissa. Sairauden aiheuttamiin syihin on vaikea puuttua ja niitä parantaa, mutta päivän olotilan aiheuttamaa syytä voi korjata ennen seuraavaa kertaa kertomalla muulle hoitohenkilökunnalle asiasta. Active art-taideryhmän osa tarkoitus on kuitenkin luoda mielihyvää jokaisesta kerasta ja kehittää sosiaalisia käyttäytymiä.

”Muistamaton.”

”Masennus paistaa läpi koko olemuksesta.”

”Ryhmähenki puuttui.”

”Yhteishengen luoja.”

”Omalla tavalla sekava.”

”Täysin eri maailmassa.”

”Puhumaton, hankaloittaa kommunikointia.”

Vaikka joskus kuinka tahansa ohjaajat yrittivät mahdollisesti oikeanlaisella tekemisellä saada aikaiseksi luontevan, mukavan ja mielenkiintoisen taidetyöskentelytuokion, *sairauksien* läsnäoloa ei voi pois sulkea ja niitä ei voi parantaa. Terve ihminen pystyy rauhoittumaan reiluksi tunniksi aloilleen ja keskittymään työskentelyyn, mutta seniorin on vaikea keskittyä, jos ulkopuoliset tekijät häiritsevät tai kun sairaudet vaivaavat. Kun jokin on itsestään hallitsemattomissa oleva asia, on pyrkimyksenä ainoastaan tilanteen luominen mukavaksi niin paljon kuin se on mahdollista. Kuitenkin joskus sairaus voi viedä niin paljon voimaa, ettei työskentely onnistu sillä kertaa halutulla tavalla tai toivomalla menetelmällä.

”Wc-hädän häiritseminen työhön.”

”Kannustusta & rohkaisua vaativa.”

”Huono päivä.”

”Pihalla.”

”Poissaoleva.”

”Masentunut.”

Ohjaajien havainnoista löytyi myös senioreiden taidetyöskentelyn kohtaaminen ja sen tekeminen eli *suorittaminen*. Taidetyöskentelyn suorittamiseen vaikutti työskentelyn aiheuttamat paineet ja vaikeudet, ulkopuolisten tekijöiden vaikuttaminen työskentelyyn sekä työskentelyn herättämä mielenkiinto ja innostus. Taidetyöskentely saattoi toisinaan onnistua helposti ja luontevasti, mutta toisinaan sen tekeminen tuotti tuskaa. On ymmärrettävää, että seniori kokee uuden välillä pelottavaksi ja varsinkin nuorempien sukupolvien osaaminen lisää tekemisen ja onnistumisen paineita. Toisen ryhmäläisen onnistuminen työssä voi haitata toista ryhmäläistä sekä Active art-taidetyöskentelyn jälkeinen tapahtuva asia kuten vieraiden saapuminen, kaupassa käynti tai jumppa voi viedä ajatukset itse työskentelystä. Toisinaan saattoi tapahtua työskentelyn aikana käännekohtia ja piristystä työskentelyä kohtaan.

"Vaikea löytää oma luovuus ja rohkeus työskentelyyn."

"Hetkellinen poistuminen paikalta."

"Aiheen kanssa vaikeuksia."

"Pystyy, mutta ei tahdo osallistua."

"Piristystä työskentelyn aikana."

"Odotti jumppaa."

"Toisen ryhmäläisen kaipaaminen."

Kaikenlainen tekeminen nostaa esille erilaisia *tunteita* ja niin on tehnyt myös Active art-taidetyöskentely. Tunteet eivät aina välttämättä ole positiivisia vaan ne voivat olla myös negatiivisia, mikä on täysin sallittua. Toiselle mieleinen asia on toiselle epämiellyttävä. Seniorit tunsivat useimmiten hyvää työskentelystä, mutta seassa oli selkeästi negatiivista tuntemista. Positiiviseen kokemisen tunteeseen vaikuttaa muun muassa työn onnistuminen, ryhmän henki, työn mielekkyys sekä seniorin vointi. Negatiivisiin tunteisiin vaikuttaa mahdollisesti sairauden aiheuttamat oloilat, työn epämielisyys, osaamattomuus tai seniorin kiinnostuksen puute työtä kohtaan. Tunteet ovat aina tunteita, eikä niille voi mitään, joten ne on sallittava jopa seniorilta.

"Vaisu."

"Fiksu."

"Vähättelyä."

"Rohkea."

"Hymyilevä."

"Innokas."

"Hyväntuulinen."

"Virkeä."

"Väsinyt."

"Energinen."

"Oli läsnä."

"Rauhallinen."

Active art-taidetyöskentely nostaa esille kokemuksia sekä sallii seniorin nauttia työn tekemisestä. Ohjaajat ovat huomanneet kuinka joku *"nautti olemisesta."*, joku *"nautti kuuntelusta."*, joku *"nautti tekemisestä."* ja joku taas *"nautti koskemisesta."* On sallittua antaa seniorin tuntee nauttimisen tunteista, sillä se on piristävää ja virkistävää sekä nauttimisen myötä työskentely on positiivista. Tunteiden esille tuominen hivelee kokemuksen tunnetta. Active art herätteli senioreita uudella, erilaisella tavalla ja piti mielenkiintoa yllä uuden työskentelyn merkeissä. Kiinnostuksen tunne työtä kohtaan lisäsi Active art-taideryhmän yhteistä henkeä.

<i>"Kiinnostunut."</i>	<i>"Osallistuva."</i>
<i>"Aktiivinen."</i>	<i>"Keskittynyt."</i>
<i>"Mukana ryhmässä."</i>	<i>"Työskentely määrätietoista."</i>
<i>"Kärsivällisesti mukana."</i>	<i>"Intensiivisesti keskittynyt."</i>
<i>"Tyytyväinen omaan työskentelyyn."</i>	<i>"Ponnistelua loppuun asti."</i>
<i>"Innon näkyminen."</i>	<i>"Muisti työnsä."</i>
<i>"Runsas värien käyttö."</i>	<i>"Innoissaan mukana."</i>

5.3 Osallistujien havainnointi-lomake

Käytössäni oli valmiit Active art pilotti 3 ryhmien osallistujien havainnointi lomakkeet, joista pystyin tutkimaan senioreiden mahdollista kehitystä ja kasvua kertojen aikana. Osallistujien havainnointi- lomakkeella havainnoidaan osallistujan *tarkkaavaisuutta, itsenäisyyttä/kykyä tehdä omia valintoja, kiinnostusta, ymmärrystä, hienomotoriikkaa, tunnetilaa, sosiaalisuutta ja tietoisuutta*. Arviointiasteikot ovat yhdestä viitoseen, mikä tarkoittaa esimerkiksi tarkkaavaisuuden kohdalla, että ykkönen on, *on hiljaa tai nukkuu* ja viitonen on *erittäin keskittynyt työskentelyyn*. Kaikki arviot senioreista kirjoitetaan ohjaajan huomioiden pohjalta. Lomakkeeseen voi vapaasti vielä kirjata ylös osallistujalta jokin lausahdus tai autenttinen repliikki, joka jollain tavalla ilmentää osallistujan sen päivän työskentelyä. (Liite 2.)

Lomakkeita tarkkaillessa kiinnitin erityisesti huomiota kokonaisvaltaiseen kehitykseen ja kasvuun ja pystyinkin selkeästi huomamaan kertojen lopussa olevan senioreilla kehitystä enemmän. Ensimmäiset työskentelykerrat alkoivat keskimäärin kolmosen arviointiasteella, mutta loppua kohden mentäessä sekä henkilön vireystila että työskentelyn aikana ilmennyt kehitystä ja kasvua oli havaittavissa. Tästä voi päätellä Active art-taidetyöskentelyn olleen hyväksi juuri näille senioreille. Muutamia poikkeustapauksia oli, joissa ei ollut muutoksia alussa ja lopussa sekä ei ollut tapahtunut parannusta tai kehitystä loppua kohden. Kuitenkin suurin osa senioreista oli kehittynyt loppua kohden.

Lomakkeista nousi esille selkeästi havainto, jossa tunnetila vaikuttaa keskittymiseen. Jos tunnetila oli huono, oli myös keskittyminen huonoa ja oma itsenäinen työskentely. Ohjaajat oli-

vatkin näiden kohdalle kirjanneet ryhmäläisellä olevan huono päivä tai surullinen mieli. Sen perusteella pystyy huomioimaan kuinka positiivinen olotila parantaa saavutuksia ja negatiivinen olotila laskee suoritusta. Myös itsenäisyys ja ymmärrys tuntuivat olevan sidoksissa joissain tapauksissa toisiinsa. Kun itsenäisyys oli pientä, myös työn teon ymmärtäminen oli pientä ja päinvastoin. Myös aihe vaikutti seniorin mielenkiintoon, vireyteen ja työskentelyyn. Jos aihe oli haastava, ei mielenkiintoa ja ymmärrystä työskentelyä kohtaan tuntunut olevan ollenkaan, mutta aiheen ollessa mielenkiintoinen ja innostava, työskentelykin sujui helpommin.

Muutama tapaus oli myös missä poissaolot vaikuttivat suuresti seniorin keskittymiseen ja tunteisiin. Poissaolot vaikuttavat sen henkilön omaan ryhmäytymiseen sekä osana ryhmänä olemiseen, millä taas tuntui olevan vaikutusta työskentelyn mielenkiintoon ja osaamiseen. Voi siis havaita, että jos ei kuulu ryhmään, ei työskentelykään ole mielenkiintoista ja kivaa. Muutamia tapauksia oli myös missä loppua kohden oli selkeää parannusta ja kehitystä itsenäisen työskentelyn osalta. Alku oli huonoa ja apua sekä tukea ryhmäohjaajalta on tarvittu, mutta Active art-työskentelyn edetessä loppua kohden, itsenäinen työskentely on parantunut. Myös hienomotoriikka tuntui kehittyvän Active art-työskentelyn loppua kohden osallistujien havainnointi- lomakkeen perusteella. Kenties pitkäaikainen ja yhtäjaksoinen kuvataiteen tekeminen auttaa motoriikan paranemisessa.

5.4 Yhteenveto tuloksista

Active art pilotti 3:n aineisto oli kattava ja runsas. Siitä nousi esille helposti vastaukset tutkimuskysymyksiini. Senioreiden kommentit ja ohjaajien havainnot ovat aika samanlaisia, mutta silti ohjaajat näkivät senioreista jotain, mitä seniori ei itse tunnista itsessään. Senioreiden kommentit jakautuivat pääluokkiin *ryhmätyöskentely*, *vuorovaikutustaidot*, *reflektio*, *yllätyksellisyys*, *epämielekkyyys*, *sisäinen taiteilija*, *ryhmäytyminen* sekä *elämän historia*. Ohjaajien havainnot jakautuivat pääluokkiin *sosiaalinen kanssakäyminen*, *sairaus*, *suorittaminen* sekä *tunteet*.

Seniorit kokivat taidetyöskentelyn pääsääntöisesti aineistosta päätellen hyväksi. Vaikka tekeminen oli välillä vaikeata, epämiellyttävää tai muuten hankalaa, lopputulos kuitenkin miellytti ja Active art-taidetyöskentely hetki antoi hetken irtautumisen normaalista arjesta. Reilun tunnin ajaksi seniori sai unohtaa muun maailman, jos halusi, ja keskittyi nauttimaan ryhmän hengestä ja muiden seurasta. Active art tuntui myös osittain kehittävän tietynlaista kehitystä vuorovaikutustaidoista ja toisten töiden ihailu yllätti useamman seniorin. Senioreiden kommentteista pystyi rivien välistä lukemaan kuinka olo on helposti ollut kuin taiteilijalla tai nuorella ihmisellä, vaivat ja oireet ovat hävinneet hetkeksi.

5.4.1 Seniori ja menneisyys sekä oman elämän tutkiminen

Active art saattaa useimmiten nostaa seniorin mieleen lapsuuden ja nuoruuden, mikä on täysin sallittua ja niin tapahtui pilotti 3:n aikana myös. Omasta tai toisten töistä tuli mieleen oman elämänsä historia, mitä pystyi luotettavassa ryhmässä kertomaan muille. Vertaisryhmän henki antoi mahdollisuuden olla avoin ja kehittää omia vuorovaikutustaitoja. Ryhmässä oli muitakin samanlaisia, joten seniori ei tuntenut oloa aina täysin yksinäiseksi. Ohjaajien havainnoista nousi esille myös hyvän ryhmähengen tärkeys, ryhmän luotettavan ja tukevan ilmapiirin vaikutus seniorin työskentelyyn. Kun ryhmä tuli tutuksi, oli helpompaa työskennellä jatkossa sekä toista ryhmäläistä saattoi myös joskus kaivatakin.

Reflektointia tapahtuu läpi koko ihmiselämän ja se tapahtuu joko tiedostamalla tai tiedostamatta. Useasta seniorin kommentista oli nähtävissä oman työskentelyn reflektointi, mutta myös ohjaajien havainnoista pystyi huomaamaan seniorin itsensä reflektointi, seniorin itse sitä huomaamatta. Reflektointi on tärkeä osa mitä tahansa työskentelyä, mutta varsinkin Active art-taidetyöskentelyssä se on tärkeitä, sillä kuvallista työtä tehdessä kaikki tunteet, mielikuvat ja ajatukset tuleva esille toisten nähtäväksi.

Toiset näkevät myös valmiista tuotoksesta syvemmälle kuin itse työn tehnyt seniori. Ohjaajat havainnoivat seniorin työskentelystä ja valmiista työstä sen päivän voiteja, kaipauksia tai tulevan odottamista. Ulkopuoliset tekijät olivat välillä enemmän läsnä kuin olisi tarkoitus. Seniori ei kuitenkaan pysty vaikuttamaan oman sairautensa olomuotoon eikä välttämättä itse huomaakaan olevansa masentunut tai surullinen. Ohjaajat huomasivat tällaiset seikat helposti ja sen avulla pystyivät auttamaan senioria. Sairauksia on jokaisella ja niin myös seniorilla. Active art:n tarkoituksena on helpottaa sillä hetkellä olotilaa ja ohjaajien sekä senioreiden kommentteista päätellen voi huomata, että sen hetkinen työskentely on auttanut senioria unohtamaan omat sairautensa.

5.4.2 Taidetyöskentely kasvattaa senioria

Ennakkoluulojen, epämielikkyyden ja vaikeuksien läsnäoloa on vaikea sivuuttaa ja niitä löytyi pilotti 3:sta. Vaikka mitään ei sanottu, rivien välistä pystyi selkeästi huomamaan seniorin ennakkoluulon taidetyöskentelyä kohtaan. Onneksi ennakkoluulot ja vaikeudet eivät tuntuneet koskaan olevan liiaksi ja työskentely onnistui epämielikkyydestä huolimatta kaikin puolin mukavasti. Hyvässä ryhmässä itse ryhmäläiset olivat pahan ryhmähengen karkottajia ja sen huomasivat myös ohjaajat.

Kaikin puolin voi sanoa Active art:n olevan hyväksi. On normaalia tuntea välillä epämielilyttävyttä ja kohdata vastoin käymisiä, mistä on helppo kasvaa ja ottaa oppia. Active art pilotti 3:n antoi seniorille mahdollisuuden olla pienen hetken taiteilija ja se herätti senioreissa uudestaan hereillä sisäisen taiteilijan. Pilotti 3:n kehitti vuorovaikutustaitoja, seniorin sosiaalista kanssa käymistä muiden kanssa sekä ryhmätyöskentelytaitoja. Useamman seniorin Active art-taidetyöskentely yllätti ja antoi uutta ilmettä tavalliseen arkeen.

Osallistujien havainnointi- lomakkeet auttavat selkeästi hahmottamaan, miten seniorin viireys-tila ja työskentely ovat kytköksissä toisiinsa ja millaista kehitystä on mahdollisesti olemassa seniorissa. Lomakkeen ansiosta on helppo heti huomata parannuksia ja laskuja seniorissa, sillä lomake on yksinkertainen ja selkeä lukea sekä ohjaajan täyttää. Numeroarvioinnin lisäksi hahmottamista selkeyttää ohjaajien mahdolliset kirjoitetut kommentit seniorin lomakkeeseen. Tämän avulla esimerkiksi tunnetilan ja työskentelyn ollessa jollakin kertaa laskussa, ohjaajan kirjoittama havainnointi helpottaa ymmärtämään miksi seniorin työskentely ei välttämättä ole ollut sujuvaa sinä kertana.

Seniorin Active art työskentelyyn vaikuttaa selkeästi tunnetila sinä päivänä. Tunnetilan pohjalla saattaa olla koetut asiat tai sairaus. Voisi ajatella, että seniori osaa tuoda esille omat tunnetilansa työskentelyssä, sillä sitä ei pelätä näyttää keskittymisessä ja kiinnostuksessa työskentelyä kohtaan. Aiheen vaikeus tai mielenkiinnottomuus vaikuttaa myös työskentelyn osaamiseen ja itsenäiseen työskentelyyn, mutta helpottamaan seniorin osaamista, ohjaajan tuki ja kannustus auttaa. Toisinaan Active art työskentelyn aihe voi olla mukavaa ja siihen on helppo innostua, kun taas toisinaan aiheen voi kokea todella ahdistavaksi ja silloin työskentely ei ole sujuvaa.

5.4.3 Seniorin kehitys psyykkisesti, fyysisesti ja sosiaalisesti Active art:ssa

Suurimmalla osalla senioreista on selkeästi huomattavissa kehitystä loppua kohden sekä tunnetilassa että työskentelyssä. Toisilla tarkkaavaisuus ja kiinnostus paranivat ja toisilla taas hienomotoriikka ja ymmärrys paranivat. Myös seniorin sosiaalisuudessa on suurimmalta osin huomattavissa kehitystä, lukuun ottamatta muutamaa tapausta, joissa sosiaalisuus on laskeutunut loppua kohden. Sosiaalisuuteen, hienomotoriikkaan, tunnetilaan sekä muuhun työskentelyyn vaikuttaviin asioihin on vaikea sanoa, mistä huonontuminen johtuu. Se voi paljolti johtua elämäntilanteiden muuttumisesta tai sairauden etenemisestä. Vaikka sairaus tai elämäntilanteet ovat muuttuneet seniorin Active art-taidetyöskentelyn aikana, vain harva jätti taidetyöskentelytuokiot kesken. Tästä voi päätellä kuinka Active art kuitenkin huolimatta huonosta olostai sairaudesta, auttaa kohentamaan hetkellisesti mieltä ja kehoa.

Active art loi uusia sosiaalisia suhteita senioreiden kesken, muisteli menneitä ja jakoi tunteita toisten kanssa. Sairaudet unohtuivat hetkeksi kun suorittaminen loi paineita ja onnistumisen tunteita. Seniorit saivat olla osa jotain yhteisöä, mikä kehitti seniorissa positiivisia ja negatiivisia tunteita. Active art pilotti 3:n tuntui antavan senioreille enemmän kuin Active art:lla on tavoitteena. Myös ohjaajat tuntuivat oppivan uusia asioita senioreista ja heidän työskentelystä.

Ikäihminen voi löytää oman luovuutensa, mutta se ei välttämättä putkahda esiin helposti, siksi ohjaaja ja inspiroiva ryhmä voi herättää vanhuksessa sisäisen luovuuden esille. Luovuus kuitenkin on meissä kaikissa ja se vain odottaa sopivaa herättäjää. Useimmiten seniorin luovuuden vapautumista edeltävänä on itsekontrollin löysäminen. (Hohenthal-Antin 2006:44-45.) Ohjaaja ei vain ainoastaan ohjaa senioreita, vaan toimii myös aktivoijana ja innostajana. Active art-taideryhmässä pyritään siihen, että ohjaaja toimii luovuuden herättäjänä ja ruokkii seniorin luovuutta oikeanlaisilla metodeilla.

5.4.4 Active art-taidetyöskentelyn toimivuus seniorilla

Tutkimalla ja vertaamalla ohjaajien havaintoja senioreiden työskentelystä ja esille nostetuista senioreiden kommentteista sekä senioreiden kehityksestä, on huomioitavaa, ettei työskentely ole aina mukavaa, mutta yhdessä olo on parantavaa. Työskentelyn aihe saattoi olla vastenmielistä ja epämiellyttävää, mutta toisten ihmisten läsnäolo ja vertaistuki piristivät ja kohensivat mieltä. Yhdessä yksin tekeminen tuntuu olevan seniorille miellyttävää puuhaastelua ja ohjaajien antama tuki ja kannustus vielä antavat senioreille heidän kaipaamaansa piristystä.

Active art:n monipuolisuus ja erilainen työskentely antavat senioreille uutta pohdittavaa ja mietittävää taidetyöskentelystä ja sosiokulttuurisuudesta. Kun omena piirretään paperille aloittaen piirtäminen omenan sisältä ja siitä eteenpäin piirretään omena kokonaiseksi, antaa se seniorille pohdittavaa, että taidetyöskentely on muutakin kuin pelkästään paperille piirtämistä. Tai ennen omenan piirtämistä maistetaan ja haistetaan omenaa sekä ihailtaan sen värejä, antaa se seniorille ymmärrystä ja hienomotoriikkaa kuvataiteen tekemiseen.

On tärkeätä, että senioreille tehdään ja kehitetään erilaisia sosiokulttuurisia menetelmiä sisältäviä tuokioita, mutta vielä tärkeämpää on niiden tuokioiden tutkiminen ja esille tuominen. Yleensä senioreiden tekemät asiat jäävät huomaamatta, koska niitä ei pidetä tärkeinä, mutta ajan kehittyessä ja seniorikansalaisten kasvaessa, on alettava huomioimaan senioreiden osaaminen myöhäisemmällä iällä. On osattava hyödyntää senioreita oikealla lailla, ettei heistä synny taakka yhteiskunnalle. Suomessa tapahtuvat erilaiset hankkeet ja järjestöt senioreita kohtaan, kehittävät koko ajan yhteiskunnan ymmärrystä senioreiden tärkeyden olemiseen.

6 Pohdinta

Itse olin mukana Active art pilotti 3:ssa ja aluksi en uskonut ollenkaan Active art:n vaikutuksiin. Kuitenkin ajan kuluessa ja tekemisen ohella uskoni alkoi kääntyä. Pikkuhiljaa aloin uskomaan Active art:n oikeasti vaikuttavan muistisairaaseen senioriin positiivisesti. Lisää luottamusta ja uskomista Active art:n hyvään vaikutukseen on lisännyt pilotti 3 aineiston tutkiminen, senioreiden kommentit ja ohjaajien huomiot. Active art tuntuu oikeasti toimivan positiivisesti ja rakentavasti muistisairasta senioria kohtaan.

Se, että seniori on päässyt hetkeksi pois tavallisesti arjesta erilaiseen ympäristöön, missä kaikki on sallittua taidetyöskentelyssä, on antanut selkeästi seniorille energiaa ja jaksamista. Kovasti nykyisin puhutaan siitä, kuinka sosiokulttuuriset menetelmät tulisi tuoda lähemmäksi ikääntyvää väestöä ja senioreita, tämän opinnäytetyön tutkimuksen pohjalta pystyy huomauttamaan kuinka pieni määrä taidetyöskentelyä on jo paljon seniorille. Sosiokulttuurisen menetelmän ei välttämättä aina tarvitse olla suurta ja isoa, vaan se voi olla pientä ja silti se antaa paljon seniorille. Taide toimii henkilökunnan ja asiakkaiden välillä erityisesti silloin, kun kommunikaatio vaikeudet estävät suoran dialogin. (Liikanen 2010: 70.) Pienikin sosiokulttuurinen asia kuten laulaminen päivittäisten askareiden lomassa, kehittää seniorin ja hoitajan vuorovaikutussuhdetta.

Active art on kehittänyt uusia työskentelytapoja päivätoimintakeskuksissa sekä palvelutaloissa ja on tuonut varsinkin palvelutaloissa asuvien senioreiden elämään uutta ilmettä. Kun normaalissa arjessa on jotain poikkeavaa kerran viikossa, osaa sitä odottaa ja olla innostunut uudesta asiasta. Itse uskon Active art-työskentelyjen leviämisen myötä sen ehkäisevän senioreiden masennusta tavallista arkea kohtaan ja hidastavan muistisairauksien etenemistä. Sosiokulttuuriset menetelmät antavat paljon enemmän kuin mitä sillä hetkellä on siitä odotettavissa.

Opinnäytetyöni aihe on herättänyt ihmisissä mielenkiintoa ja kyselyä mitä Active art on ja missä sitä voi tehdä sekä muita kysymyksiä. Olen havainnut näitä samoja kysymyksiä myös lyhytaikaissijaisuustyöpaikallani olevien työntekijöiden keskuudessa. Jaksan uskoa, että Active art ajan kanssa leviää suuremmalle osalle käyttäjiä ja ulottuu pidemmälle kuin Vantaan kaupunkiin, sillä tämänkin tutkimuksen myötä pystyy havaitsemaan Active art:n positiivisen vaikutuksen senioreihin. Haluaisin auttaa levittämään sanaa Active art:sta ja sen vaikutuksista muissakin kaupungeissa, jotta enemmän senioreita, työntekijöitä ja opiskelijoita pääsisi hyötymään tällaisesta taidetyöskentelystä. Seniori ei ole vain kuluttaja, vaan voimavara. Mitä enemmän yhteiskunnalle tuodaan esille senioreiden osaaminen, sitä kehittyneempää seniorityö on.

Hanna Liikanen on tehnyt toimintaehdotuksen vuosille 2010-2014, jossa käy ilmi mitä kaikkea erilaista projektia, hanketta ja toimintaa on jo olemassa senioreille. Vanhustyön keskusliitto on tehnyt vuonna 2005 kyselytutkimuksen muutamaaan vanhainkotiin ja palvelutaloon taide- ja kulttuuritoiminnasta arjessa. Leijala on tehnyt vuonna 1997 samankaltaisen tutkimuksen ja molemmissa edellä mainituissa tutkimuksissa kävi ilmi, että vanhainkodeissa ja palvelutaloissa pääosin käytetään musiikkia sekä lehtien ja kirjojen lukemista taide- ja kulttuuritoimintana mukana arjessa ja kaikki muu on ollut sattumavaraisempaa. (Liikanen 2010:69.)

Vaikka tuntuu, että osana vanhainkotien ja palvelutalojen arkea on vähäistä taide- ja kulttuuritoimintaa, on silti hankkeita, projekteja sekä erilaista toimintaa paljon ympäri Suomea. Helsingin vanhustenhuollon IIK-kulttuurihanke toteutui osana Helsingin kulttuuripääkaupunki-ohjelmaa ja sen tavoite oli laitoksissa asuvia vanhuksia herätellä osallistumaan oman elämän päätöksentekoon ja ryhtymään taisteluun laitostumista vastaan. Kuopiossa on Terve Tanssi-projekti kotona asuville ikäihmisille, Espoossa Opri- ja Oleksi - kodissa sekä Villa Lyhteessä palkataan näyttelijä-ohjaaja määrääkeisesti tuottamaan näytelmiä vaikeasti muistisairaiden asiakkaiden yhteisössä. Kaunialassa on sotaveteraanien kuntoutuskodissa otettu osaksi päivätoimintaa runot, tanssi, draama ja kirjallisuus. Ikääntyvien palvelutalot ja päivätoimintakeskukset ovat lisänneet kulttuuritoimintaa liikunnan rinnalle. Helsingin Kampin palvelutalossa käy noin 3000 asiakasta päivittäin ruokailemassa sekä päivätoiminta ryhmissä. Uudenaan läänitaiteilijat ovat käynnistäneet hankkeen, jossa ammattitaiteilijat kouluttavat hoitolaitoshenkilökuntaa käyttämään tanssia, laulamista ja maalaamista osana perushoitoa. (Liikanen 2010: 70.)

Sibelius-Akatemiassa on hanke nimeltä Musiikki ja hyvinvointi, jossa musiikki, vanhojen tuttujen laulujen soittaminen ja yhdessä laulaminen on muodostunut yhteiseksi kieleksi, jolla tavoitetaan asiakas hyvin laitosarjen keskellä. Esittävät taiteilijat ry käyvät hoitolaitoksissa ja vankiloissa taiteilija vierailuilla. Kansallisteatterin näyttelijä Jussi Lehtonen on käynyt saadoissa hoitoyksiköissä esittämässä Shakespearen sonaatteja ja monologeja. Ateneum on kehittänyt yhdessä Muistiliiton kanssa Muistipolun, jonka tarkoituksena ja tavoitteena on kouluttaa hoitolaitosten henkilökuntaa aistien maailmaan ja ei-verbaaliseen kommunikaatioon. Helsingin kaupungilla on myös Toimiva koti-keskus, joka esittelee muun muassa uusimpia teknologian saavutuksia ja apuvälineitä, jotka parantaisivat elin- ja hoitoympäristöjen esteettömyyttä. (Liikanen 2010:71.)

Suomessa on paljon menossa erilaisia toimintoja ja hankkeita sekä projekteja senioreiden hyväksi. Se on hyvä, sillä koko ajan puhutaan suuresta ikäluokasta, joka jää eläkkeelle. Heitä varten on hyvä, että on jo aluillaan monenlaista erilaista toimintaa, joka ehkäisee yksinäisyyden ja tylsistymisen mahdollisuutta kun työmaailmasta ja kiireisestä elämästä siirrytään eläkkeelle. On hyvä, erilaisten projektien, hankkeiden ja toimintojen avulla huomioidaan virkei-

den ja osallistuvien senioreiden lisäksi myös vanhainkodeissa ja pitkäaikaishoitolaitoksissa olevia senioreita. Niin helposti he jäävät ilman huomiota, mitä ei saisi tapahtua.

6.1 Oma pohdintani

Tämä opinnäytetyö on kasvattanut minua enemmän kuin pystyn nyt näkemään, tunnen sen kuitenkin. Kiireinen aikataulu ja kesä loivat omia paineita työskentelyyn, mutta olen mielestäni pystynyt hienosti stressiä ja kiirettä lieventämään aikatauluttamalla arkeni ja opiskeluni. Opinnäytetyön tekemisen aikana olen käynyt läpi kaikki mahdolliset tunnetilat mitä maailmasta löytyy. Minä olen muun muassa rakastanut, vihannut, inhonnut, kiinnostunut ja ollut hukassa opinnäytetyötä ja työskentelyä kohtaan. Uskon reflektoineeni itseäni tämän kesän ja opinnäytetyön aikana enemmän kuin koskaan ennen.

Teoria osuutta tehdessä itselleni heräsi uusia mielenkiinnon kohteita, mihin aion tutustua valmistumisen jälkeen. Haluan tutustua senioreiden muistisairauksiin enemmän sekä vanhusosiaalityön monipuoliseen maailmaan. Opinnäytetyötä tehdessä minussa on vielä varmemmin herännyt tunne siitä, mitä haluan tehdä valmistumisen jälkeen. Olen nyt aivan varma siitä, että vanhustyö on minun asiani. En voisi kuvitella itseäni missään muussa työssä ja aionkin opiskella lisää senioreista.

Tutkimustyö ja aineiston tutkiminen toi minulle paha oloa enemmän kuin milloinkaan muulloin. Se oli ahdistavaa, ärsyttävää enkä ymmärtänyt mitä milläkin tarkoitetaan. Jouduin käyttämään paljon energiaa aineiston tutkimiseen, mikä tietenkin vaikutti siihen, että palavasti halusin opinnäytetyön tekemisen olevan jo ohitse. Aineiston tutkiminen oli kuitenkin mukavaa, kun siihen pääsi sisälle ja löysi oikean väylän tutkimiseen. Kun pääsi vauhtiin, ei työskentelyä voinut lopettaa eikä tietenkään sitä voinut estää myöskään, kun innostus tapahtui muulloinkin kuin itse työtä tehdessä. Usein iltaisin nukkumaan mentäessä viimeinen asia oli jokin opinnäytetyöhön liittyvä asia ja ensimmäisenä kun aamulla heräsi, mielti ensiksi opinnäytetyötä.

Kolmessa opiskeluvuodessa olen oppinut paljon itsestäni, ryhmässä työskentelemisestä sekä yhteiskunnan vaikuttamisesta minuun, ja tämä opinnäytetyö tuntuu olevan vain ponnahduslauta tulevaan, mikä on täysin tuntematonta minulle. Minusta on ollut mielenkiintoista oppia uutta ja kokea uutta. On ollut erikoista tutkia tutkimusaineistoa ja miettiä mitä siitä kertoisi ja miten, jotta lukijat ymmärtäisivät mitä tarkoitan. Opinnäytetyöni aihe oli aluksi mielenkiintoinen kunnes se muuttui täysin oudoksi ja ymmärtämättömäksi, mutta nyt tuntuu, että olen osa opinnäytetyötä ja se minua. Enää aihe ei ole kaukana minusta ja ymmärrän hyvin mitä minulta on odotettu tämän opinnäytetyön pohjalta.

Opinnäytetyö on myös ollut vaikeata äidinkielen osaamisen takia. Kirjoittaessani opinnäytetyötäni, ajatukseni on mennyt paljon edempänä kuin missä kirjoitukseni oli, ja sen takia olen joutunut moneen kertaan lukemaan opinnäytetyöni läpi. Äidinkielen kirjoittaminen on ollut minulle aina haastavaa, lauseiden muodostaminen, yhdyssanat sekä asioiden oikeanlainen kirjoittaminen. Tämän opinnäytetyö vielä enemmän edes auttanut minua siinä, etten todellakaan osaa omaa äidinkieltäni ja se on aiheuttanut omaa ahdistusta työhön. Kuitenkin on helpottavaa ajatella, että huolimatta äidinkielen osaamattomuudesta, olen onnistunut luomaan jotain erikoista ja suurta. Olen virheistä, ahdistuksesta ja stressistä huolimatta onnistunut tekemään jotain hyvää ja tutkimaan jotain sitä hyvää. Ajatus hyvän tekemisestä, on antanut minulle voimia jaksaa tehdä tätä opinnäytetyötä. Rankkaa tämä kaikki on ollut eikä tutkimustyö ole helppoa, mutta opettavaista se on ollut.

Lähteet

Aremyr, G. 1992. Dementiapotilaan aktivointi. Helsinki. Otava.

Eloranta, T. & Punkanen, T. 2008. Vireään vanhuuteen. Helsinki. Tammi.

Erkinjuntti, T. & Huovinen, M. 2001. Kun muisti pettää, muistihäiriöt ja dementia. Porvoo. WS Bookwell Oy.

Eskola, J. & Suoranta J. 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä. Gummerrus.

Hakonen, S. Ikäideat käytäntöjen työkaluiksi. Teoksessa Suomi, A. & Hakonen, S. (toim.) 2008. Kulueraistä voimavaraksi, sosiokulttuurinen puheenvuoro ikääntymiskysymyksiin. Juva. WS Bookwell Oy.

Hakonen, S. Ikääntyvien voimavarat. Teoksessa Suomi, A. & Hakonen, S. (toim.) 2008. Kulueraistä voimavaroiksi, sosiokulttuurinen puheenvuoro ikääntymiskysymyksiin. Juva. WS Bookwell Oy.

Heinänen, M. Taideterapiasta dementoituvien hoidossa. Teoksessa Heimonen, S. & Voutilainen, P. (toim.) 1998. Kuntouttava työote dementoituvien hoitotyössä. Helsinki. Kirjayhtymä Oy.

Hohenthal-Antin, L. 2006. Kutkuttavaa taidetta- taidetoiminta seniori- ja vanhustyössä. Juva. WS Bookwell.

Ijäs, K. 2006. Ikääntyvän ihmissuhteet. Helsinki. Kirjapaja Oy.

Kankare, H. & Lintula, H. 2004. Vanhuksen äänen kuuleminen. Tampere. Tammer-Paino Oy.

Kauhanen-Simanainen, A. 2009. Valmentaudu vanhuuteen- viisaasti, opas omaehtoiseen ikääntymiseen. Helsinki. CIM kustannus.

Koskinen, S. Gerontologisen sosiaalityön muotoutuminen: kansainvälisiä ja kansallisia kehityslinjoja. Teoksessa Seppänen, M. & Karisto, A. & Kröger, T. (toim.) 2007. Vanhuus ja sosiaalityö. Sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välissä. Juva. WS Bookwell Oy.

Krons, M. 2003. Seniorin opas. Vinkkejä/ Palveluja/ Terveyttä. Helsinki. Tammi.

Kurki, L. 2007. Innostava vanhuus. Anjalankoski. Solver palvelut Oy.

Liikanen, H-L. Taide kuntoutumista edistävän hoitotyön ulottuvuutena. Teoksessa Heimonen, S. & Voutilainen, P. (toim.) 2004. Dementoituvan ihmisen kuntoutuksen lupaus. Helsinki. Tammi.

Liikanen, H-L. 2010. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia - ehdotus toimintaohjelmaksi 2010-2014. Opetusministeri. Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto.

Lundahl, R. & Hakonen, S. & Suomi, A. Taide ja kulttuuri - innovaatiota seniori- ja vanhustyöhön. Teoksessa Seppänen, M. & Karisto, A. & Kröger, T. (toim.) 2007. Vanhuus ja sosiaalityö : sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välissä. Juva. WS Bookwell Oy.

Lundgren, J. Kuntouttava työote dementoituvien hoitotyössä. Teoksessa Heimonen, S. & Voutilainen, P. (toim.) 1998. Kuntouttava työote dementoituvien hoitotyössä. Tampere. Tammer-Paino Oy.

Marin, M. & Hakonen, S. 2003. Seniori- ja vanhustyö arjen kulttuurissa. Juva. WS Bookwell.

- Naomi, F. 1993. Validaatio menetelmä muistihäiriöisten vanhusten hoitoon. Vammala. Vammalan kirjapaino Oy.
- Nurmi, J-E. & Ahonen, T. & Lyytinen, H. & Lyytinen P.& Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki. WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Pietikäinen, S. Oikeus arvokkaaseen minuuteen kaupungissa. Teoksessa Karisto, A. (toim.) 1997. Vanhuus kaupungissa. Juva. WSOY.
- Pulkkinen, P. Kuvallinen ilmaisu. Teoksessa Marin, M. & Hakonen, S. (toim.) 2003. Seniori- ja vanhustyö arjen kulttuurissa. Juva. WS Bookwell Oy.
- Rankanen, M. & Hentinen, H. & Mantere, M-H. 2007. Taideterapian perusteet. Hämeenlinna. Karisto Oy.
- Saarenheimo, M. 2003. Vanhuus ja mielenterveys. Arkielämän näkökulma. Vantaa. WSOY.
- Salonen, K. Ammattitaito ja kompetenssi gerontologisessa sosiaalityössä. Teoksessa Seppänen, M. & Karisto, A. & Kröger, T. (toim.) 2007. Vanhuus ja sosiaalityö: sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välissä. Juva. WS Bookwell Oy.
- Salonen, K. 2002. Vanhussosiaalityö ammattina. Turku. Turun ammattikorkeakoulu.
- Sariola, Y. 2008. Lupa vanheta. Jyväskylä. Gummerrus Kirjapaino Oy.
- Suomi, A. Menetelmällisyyden perusteluja. Teoksessa Marin, M & Hakonen S. (toim.) 2003. Seniori- ja vanhustyö arjen kulttuurissa. Juva. WS Bookwell Oy.
- Tuomi, J.& Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki. Tammi.
- Varto, J. 1992. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Tampere. Tammer-Paino oy.

Ahos, R. & Pusa, T. 2008 A. Active art-osaprojektin projektisuunnitelma (tiivistelmä). Laurea-ammattikorkeakoulu. Muutosvoimaa vanhustyön osaamiseen-hanke.

Ahos, R. & Pusa, T. 2009 B. Active art-ohjaajakoulutus. Tikkurila. Laurea-ammattikorkeakoulu.

Asada, T. Taideterapia kuntoutuksen apuna. Käännösmoniste Clinical art seminaarimateriaaleista ja menetelmä kirjallisuudesta.

Litukka, K. & Vuorinen, A. 2009. Kuvallinen ilmaisu ja vertaisryhmä omaishoitajan voimavara-lähteenä. Opinnäytetyö. Thesus. Tulostettu 11.5.2010. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-200903311829>

Nuutinen, T. 2007. Keinutaidelijat vanhusyhteisön arjessa-projektin loppuraportti. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu. Viitattu 24.7.2010
<http://www.pkamk.fi/keinu/materiaalit/Loppuraportti%20Keinu%2024.9.2007.pdf>

Koskinen, K. 2009. Active art yhteisöä luomassa - Projektin verkkosivujen toteutus. Opinnäytetyö. Thesus. Tulostettu 11.5.2010 <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-200906163972>

Kiiski, M. & Storck, J. 2010. ”Mukavaa kun on päässyt tähän maailmaan.” - Ikäihmisten kokemuksiä Active art Pilotti II - toiminnasta ohjaajien kuvaamana. Tulostettu 11.5.2010
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201002212421>

Taipale, M. 2008. KUTSU-Kohtaamisia taiteen äärellä hankearviointi. Turun ammattikorkeakoulun täydennyskoulutus- ja palvelukeskus. Viitattu 25.7.2010
http://www.socom.fi/dokumentit/Julkaisut/Hankearviointi_KUTSU_2008.pdf

Liitteet

Liite 1 Aineiston käsittelyn esimerkki

Senioreiden kommentit

”Kivaa tää lapsuuteen takaisin.”

”Elämä on yhtä solmua, itse aukaisen solmut.”

”Rytmiä.”

”Tuli lapsuus mieleen.”

Kommentin alaotsikointi (Kommenttien yhtenäisen tekijöiden löytäminen)

Muistojen ja menneisyyden herääminen sekä esille tuominen

Kommentin yläotsikointi (Kommenttien yhtenäisen tekijän selkeyttäminen)

Eletyn elämän uudestaan kokeminen

Kommentin pääotsikointi (Kommentin luokittelu)

Elämän historia

Osallistujien havainnoinnin arviointiskaala: henkilön vireytyminen ja työskentelyn aikana ilmennyttyä

- **Tarkkaavaisuus**
    - 1 On hiljaa tai nukkuu
    - 2 Väsy helposti
    - 3 Ajoittain osoittaa kiinnostusta
    - 4 Kiinnostunut ja keskittynyt
    - 5 Erittäin keskittynyt työskentelyyn
  - **Itsenäisyys /KYky tehdä valintoja**
    - 1 Ei tee itse valintoja
    - 2 Sattuman varaisia valintoja (esim. muotojen ja värien osalta)
    - 3 Tekee valintoja tuettuna, lisäohjeistuksella
    - 4 Normaali ohjeistus riittää, osallistuja tekee itse valinnat
    - 5 Tekee tietoisia ja hallittuja valintoja työskentelyssä
  - **Kiinnostus**
    - 1 Ei ole kiinnostunut
    - 2 Ei ole juurikaan kiinnostunut, rohkaisemalla osallistuu
    - 3 Osallistuu rohkaisemalla
    - 4 On halukas työskentelemään
    - 5 Nauttii ja on erittäin halukas työskentelemään
  - **Ymmärrys**
    - 1 Suuria vaikeuksia ymmärtää ohjeita
    - 2 Vaikeuksia ymmärryksessä
    - 3 Ymmärtää ohjeet
    - 4 Ymmärtää ohjeet ja toimii niiden mukaan
    - 5 Ymmärtää ohjeet ja osittaa luovuutta
  - **Hienomotoriikka (leikkaaminen, maalaaminen jne.)**
    - 1 Ei tee itse, ohjaaja auttaa
    - 2 Kykenee työskentelemään avun kanssa
    - 3 Työskentelee osittain itse
    - 4 Ei tarvitse huolehtia, osallistuja suoriutuu hienosti
    - 5 Taitavaa, korkeatasoista työskentelyä
- Tunnetila**
- 1 Ei ilmaise tunteitaan
  - 2 Henkilökohtaisessa kontaktissa ilmaisee itseään
  - 3 Ilmaisee ajoittain tunteitaan
  - 4 Kykenee ilmaisemaan tunteitaan
  - 5 Energinen ja kyvykäs ilmaisemaan tunteitaan
- Sosiaalisuus**
- 1 Ei osoita kiinnostusta muihin ihmisiin
  - 2 Osoittaa pientä kiinnostusta muita ihmisiä kohtaan, puhuu ajoittain
  - 3 Osallistuu keskusteluun puhuteltaessa
  - 4 Normaali keskustelukyky
  - 5 Aktiivinen vuorovaikutuksessa
- Tietoisuus**
- 1 Ei vaikuta ymmärtävän tilannettaan lainkaan
  - 2 Sekava
  - 3 Ajoittain osoittaa kiinnostusta / käsitystä tilanteestaan
  - 4 Ymmärtää tilanteensa
  - 5 Ymmärtää ja on läsnä hetkessä
- EDELLÄ ESITETYT ASIAT KIRJATAAN OHJAAJAN HUOMIOIDEN POHjalTA.**
- Lisäksi dokumentoidaan lomakkeen kääntöpuolelle vapaasti kuitakin osallistujalta jokin lausahdus tai muu autenttinen repliikki, joka tavalla tai toisella ilmentää henkilön sen päivän työskentelyä.**
- Kunakin tekijän päivän tuotos dokumentoidaan osallistujatranssiioon.**